МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
_____
(підпис)
«___»_____2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво та торгівля»
за освітньою програмою професійного спрямування
«Економіка, планування та управління бізнесом»
на тему: «**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ВИРОБНИЦТВА ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ**»

Виконавець:
студентка ЦЗФН
Ткаченко Олена Володимирівна _____

Науковий керівник:
д.е.н, професор
Андрейченко Андрій Вадимович _____

Одеса – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП……... 3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ…..…… 6
1.1. Сутність та особливості галузі дитячого харчування в Україні……. 6
1.2. Нормативно-правове забезпечення організації та розвитку галузі дитячого харчування в Україні**……** 12
1.3. Міжнародний досвід розвитку виробництва дитячого харчування 23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ…….. 30
2.1. Аналіз стану і тенденції розвитку галузі виробництва дитячого харчування Одеського регіону…… 30
2.2. PEST-аналіз та SWOT-аналіз галузі виробництва дитячого харчування Одеського регіону **……** 45
2.3. Експортно-імпортний баланс галузі виробництва дитячого харчування в Україні**……** 52
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ВИРОБНИЦТВА ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ…… 60
3.1. Аналіз перспектив галузі виробництва дитячого харчування Одеського регіону за допомогою використання кореляційно-регресивної моделі Коба-Дугласа …… 60
3.2. Проблеми, що стримують збалансований розвиток галузі…… 72
3.3. Обґрунтування шляхів підвищення продуктивності функціонування галузі виробництва дитячого харчування…… 84
ВИСНОВКИ…… 94
Список використаних джерел……... 100

ВСТУП

Актуальність теми **–** перспективи розвитку ринку виробництва дитячого харчування в Україні є надзвичайно актуальними у сучасних соціально-економічних умовах. Галузь дитячого харчування має стратегічне значення, оскільки пов'язана з питаннями продовольчої безпеки, здоров'я нації та забезпечення належного рівня розвитку дітей раннього віку. У період воєнних дій та системних економічних трансформацій потреба у стабільному функціонуванні цього ринку зростає, адже він забезпечує одну з найчутливіших груп населення – дітей – якісними, безпечними та поживними продуктами.

Незважаючи на наявність окремих наукових і практичних досліджень у сфері продовольчої безпеки, споживчих ринків і аграрної політики, тема розвитку ринку саме дитячого харчування в Україні залишається недостатньо розробленою. Системний аналіз чинників, що впливають на цей ринок, дослідження його тенденцій та перспектив, а також обґрунтування стратегічних напрямів розвитку є необхідним для подальшого наукового й практичного опрацювання.

Вивчення питання перспектив розвитку виробництва дитячого харчування в Україні досліджували такі вчені: Юхновець М.М. [1], Соломаха І.В. [1], Міщенко В.І. [3], Попова .І.А. [3], Руденко В. [5], Готам С. [56].

Мета кваліфікаційної роботи – теоретичні, методичні та прикладні аспекти перспектив розвитку ринку виробництва дитячого харчування в Україні.

Для досягнення мети були поставленні завдання:

1) Дослідити сутність, структурні особливості та специфіку функціонування галузі виробництва дитячого харчування в Україні.

2) Визначити нормативно-правові засади організації та регулювання виробництва дитячого харчування в Україні.

3) Проаналізувати міжнародний досвід розвитку ринку дитячого харчування та виявити можливості його адаптації до українських умов.

4) Проаналізувати сучасний стан і основні тенденції розвитку галузі виробництва дитячого харчування в Одеському регіоні.

5) Провести PEST-аналіз та SWOT-аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування галузі в регіональному контексті.

6) Оцінити експортно-імпортний баланс галузі виробництва дитячого харчування в Україні та його вплив на розвиток вітчизняних виробників.

7) Здійснити моделювання перспектив розвитку галузі дитячого харчування Одеського регіону із застосуванням кореляційно-регресійної моделі Кобба-Дугласа.

8) Визначити основні проблеми, що стримують розвиток галузі у регіоні, та проаналізувати їхню природу.

9) Обґрунтувати практичні шляхи підвищення ефективності функціонування галузі виробництва дитячого харчування з урахуванням регіональних особливостей.

Об'єкт дослідження – перспективи функціонування та розвитку ринку виробництва дитячого харчування в Україні.

Предмет дослідження - теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування та розвитку ринку виробництва дитячого харчування в Україні.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовуються наступні методи дослідження:

– загальнонаукові: системний аналіз, аналогія, формалізація;

– методи логічної абстракції: аналіз і синтез, індукція та дедукція;

– економіко-математичні методи: факторний аналіз, системно-структурне моделювання;

– методи економіко-статистичного аналізу: табличний, графічний, метод групування;

– маркетингові методи: SWOT-аналіз, спостереження, опитування;

– методи експертної діагностики: оцінювання, порівняння.

Для обробки статистичних даних використовувалися комп'ютерні програми «Excel».

Інформаційна база дослідження: Науково-інформаційна база даних: наукові публікації та монографічні видання українських і зарубіжних вчених, нормативні та законодавчі акти України та інших країн, матеріали наукових конференцій і досліджень, звіти та аналітичні матеріали відповідних державних органів.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (77 найменування). Загальний обсяг роботи становить 109 сторінок. Основний зміст викладено на 98 сторінках. Робота містить 20 таблиць, 1 рисунок.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами проведених досліджень приймала участь у науковій конференції Одеського національного економічного університету присвяченої 60-річчю з дня заснування факультета економіки та управління підприємництвом.

Андрейченко А.В. Ткаченко О.В. Органічне та екологічно чисте дитяче харчування: перспективи виробництва в Україні. Науковий студентський вісник присвячений 60-річчю з дня заснування факультета економіки та управління підприємництвом. Одеський національний економічний університет. Факульет економіки та управління підприємництвом, 2025. №43 (1). С. 24-26.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність та особливості галузі дитячого харчування в Україні

Дитяче харчування – це продукт, розроблений для задоволення особливих харчових потреб дітей від народження до трьох років, забезпечуючи необхідні поживні речовини для їх фізичного, розумового та імунного розвитку [1]. Товарні групи включають адаптовані дитячі суміші, молочні каші, фруктові та овочеві пюре, дитячі соки, воду, снеки . Специфікація базується на класифікації законодавчо визначених термінів і стандартів [2]. Виробництво дитячого харчування – це багатоетапний процес, від відбору сировини (преміальне молоко з сертифікованих ферм), через забезпечення стерильності та системи HACCP, до пакування та маркування відповідно до вимог безпеки [3].

Основні структурні характеристики наведені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Основні структурні характеристики

Опис	Характеристика
Сировинна база	Забезпечення безпечної продукції базується на молоці, вирощеному в спеціальних зонах
Адаптованість технологій	Сировина потребує додаткової обробки, стерилізації, стандартизації поживних компонентів.
Склад продукції	Пюре й соки містять фрукти/овочі певних сортів (наприклад, соки "Чудо Чадо" виробляються виключно з дитячих сортів)
Регулювання	Суворому державний контроль - маркування, стандарт HACCP, заборона реклами, суворі вимоги до вмісту мінералів і вітамінів
Сегмент ринку	Включає суміші, каші, пюре, дитячі вода/соки, закуски. Найбільші сегменти – дитяча вода (52,8 % в обсязі) та молочні суміші (41,1 % за грошовим вираженням)

Джерело: складено автором за даними [3,4,5].

За даними таблиці 1.1 можна побачити, що забезпечення безпечності продукції в галузі дитячого харчування тісно пов’язане з якістю використовуваної сировини. Основним джерелом сировини є молоко, яке виробляється в ретельно контрольованих зонах, що відповідають строгим

санітарно-гігієнічним вимогам. В Україні діють спеціалізовані фермерські господарства, сертифіковані для постачання молочної сировини на виробництво дитячих сумішей та інших продуктів харчування для немовлят. За даними Української Бізнес Асоціації (UBA) і дослідженнями НУБіП України, на сьогодні 83 фермерські господарства в 14 областях мають офіційний статус постачальників безпечної молочної продукції для цієї категорії споживачів. Такий контроль за якістю сировини не лише гарантує її безпечність, а й сприяє зміцненню довіри споживачів до продукції українського виробництва.

Технологічні процеси у сфері дитячого харчування суттєво відрізняються від виробництва звичайних продуктів харчування. Основною причиною цього є необхідність врахування вікових, фізіологічних та дієтологічних потреб дітей. Навіть використання безпечної сировини вимагає ретельної додаткової обробки, яка включає етапи термічної стерилізації, гомогенізації, збагачення поживними елементами, такими як вітаміни, мікро- і макроелементи, а також стандартизацію білкового, жирового і вуглеводного складу. Особливу увагу приділяють точному дотриманню рецептур і дозувань, щоб уникнути надмірного або недостатнього споживання ключових поживних речовин. Технології виробництва повинні бути адаптовані до кожної вікової групи - від немовлят до дошкільнят.

Продукти дитячого харчування мають строго регламентований склад, який розробляється на основі наукових рекомендацій у сфері дитячого харчування. Особливу роль відіграє якість початкової сировини, зокрема овочів і фруктів, які використовуються для виготовлення соків та пюре. Зокрема, у виробництві продукції під торговою маркою «Чудо Чадо» застосовуються виключно фрукти та овочі спеціальних дитячих сортів, які проходять ретельний контроль щодо вмісту нітратів, пестицидів та важких металів. Кожну партію продукції перевіряють на мікробіологічні показники, присутність алергенів і відповідність віковим нормам калорійності. Формула складу розробляється таким чином, щоб забезпечити необхідну енергетичну та поживну цінність без надмірного навантаження на травну систему малюка.

Галузь виробництва дитячого харчування в Україні перебуває під пильним державним наглядом, що обумовлено її надзвичайною важливістю для здоров'я наймолодшого покоління. Регулювання здійснюється на основі численних нормативно-правових документів, серед яких ключовими є закони України про безпечність харчових продуктів, а також директиви Європейського Союзу, які інтегровані в українське законодавство. Основою виробничого процесу є обов'язкове впровадження системи HACCP, яка забезпечує контроль і безпечність на кожному етапі виробництва.

Особлива увага приділяється маркуванню продукції, яке має бути максимально точним і зрозумілим для споживачів. На упаковці обов’язково зазначають перелік інгредієнтів, харчову цінність, метод використання та вікові рекомендації. У рамках боротьби з недобросовісною конкуренцією і для запобігання маніпуляціям на свідомість батьків в Україні заборонено рекламу дитячих харчових продуктів.

Державні стандарти чітко визначають допустимий рівень вмісту вітамінів, мінералів, цукрів і консервантів у складі продукції, а будь-яке перевищення встановлених норм категорично заборонене. Таким чином, система регулювання спрямована на забезпечення максимального рівня безпеки та якості дитячого харчування на українському ринку.

Український ринок дитячого харчування є сегментованим та динамічним. Основні категорії продукції включають: молочні суміші, дитячі каші, овочеві та фруктові пюре, соки, воду та спеціальні закуски. Згідно з аналітичними дослідженнями, найбільшу частку в натуральному вимірі займає дитяча вода — близько 52,8 % від загального обсягу продукції. У грошовому еквіваленті лідирують молочні суміші, які становлять 41,1 % ринку, оскільки вони є найдорожчими та потребують складніших технологій виробництва. У середньостроковій перспективі прогнозується зростання попиту на органічне та безглютенове харчування для дітей. Поряд з тим, зростає популярність продукції українських брендів, які активно розвивають експортну діяльність.

Основними каналами реалізації є аптеки, спеціалізовані магазини, онлайн-платформи та великі роздрібні мережі.

Приблизно 70 % на українському ринку дитячого харчування складають імпортні бренди, що зумовлено довірою споживачів до західної якості, а також недорозвиненістю сильних локальних брендів. Домашні виробники найчастіше комбінують виробничі потужності: дехто виробляє молочні продукти, інші — пюре або соки, але майже відсутні підприємства, які спеціалізуються виключно на дитячому харчуванні. Така структура обмежує можливість формування національних брендів з повним циклом виробництва [6].

Українські споживачі, стикаючись із економічними труднощами, інфляцією та скороченням доходів, проявляють високу чутливість до цін. Водночас дитячі продукти сприймаються як важливий пріоритет, а їх споживання залишається менш еластичним порівняно з іншими категоріями товарів. Місцеві виробники здебільшого пропонують доступніші аналоги популярних імпортних брендів, що дозволяє їм утримувати конкурентні позиції у сегменті середнього цінового рівня [6].

Основними каналами збуту дитячого харчування є аптеки, спеціалізовані магазини, онлайн-платформи і роздрібні мережі. Продаж через аптеки доволі поширений, адже батьки часто асоціюють дитяче харчування з продукцією високих медичних стандартів. Зростає також роль інтернет-торгівлі, забезпечуючи комфорт і доступність для споживачів, особливо в умовах пандемії та воєнної нестабільності [6].

Збільшення обізнаності українців щодо здорового способу життя та харчування стимулює попит на органічні формули, а також продукти без лактози чи глютену. Органічний сегмент дитячого харчування активно розвивається, включаючи молоко, соки, пюре та закуски, хоча його частка на загальному ринку залишається відносно малою.

Експорт українських органічних продуктів у 2022 році досяг 245 тисяч тонн (на суму близько 219 млн доларів США), що свідчить про значний потенціал цього сегмента не тільки на зовнішньому ринку, але й всередині

країни. Воєнний конфлікт істотно вплинув на динаміку споживання дитячого харчування [6].

У 2023–2025 роках спостерігалося скорочення виробництва та роздрібних продажів у цьому сегменті. Проте продукти життєвої необхідності залишаються затребуваними завдяки гуманітарній підтримці, що забезпечує стабільний попит у відповідних каналах. Стійкість цього попиту в умовах кризи демонструє його важливу соціальну й економічну роль.

Гравці ринку активно запроваджують новітні технології для підвищення конкурентоспроможності. До ключових інновацій належать розробка адаптованих формул для специфічних потреб (зокрема, безлактозні суміші), використання органічної сировини, впровадження сертифікованого пакування та збереження корисності компонентів продукції.

Паралельно українські виробники прагнуть скоротити собівартість, щоб створити цінову перевагу перед імпортними товарами. Однак ринок залишається відкритим до більш значних локальних інвестиційних ініціатив, які могли б сприяти зменшенню залежності від імпорту й зміцненню внутрішніх виробничих потужностей [6].

До особливостей цієї галузі можна віднести також обмеженість і високу концентрацію сировинної бази. Лише 83 ферми у 14 областях України мають дозвіл на постачання молока для дитячого харчування, що суттєво звужує доступ до виробничого процесу. Така ситуація збільшує витрати на логістику та контроль якості, одночасно обмежуючи гнучкість постачальних ланцюгів. У багатьох випадках виробники змушені використовувати імпортовану сировину через дефіцит локальних фруктів потрібних сортів, які відповідають необхідним показникам кислотності, складу мінеральних речовин і відсутності залишкових пестицидів.

Особливої уваги заслуговують технологічні аспекти виробництва. На відміну від загальних харчових технологій, виробництво дитячого харчування потребує спеціалізованих методів переробки сировини. Такі процеси передбачають стерилізацію продукції із збереженням її поживної цінності та

заборону використання консервантів, барвників, підсолоджувачів чи стабілізаторів. Виробничі лінії обов'язково повинні бути ізольованими й відповідати високим стандартам чистоти. Крім того, на кожному етапі - від первинного приймання сировини до пакування - здійснюється внутрішній лабораторний контроль [7].

З точки зору ринкової структури галузь залишається концентрованою, з домінуванням великих українських і міжнародних компаній, які мають потужні виробничі можливості та довіру споживачів. Основну частку ринку займає продукція таких брендів, як «Малятко», «Чудо-Чадо», Humana, HiPP, Nestlé, Nutricia. Водночас українські виробники постійно стикаються з конкуренцією з боку імпортерів, продукція яких часто сприймається як «еталон якості». Це спонукає місцевих підприємців активно розширювати асортимент, пропонувати органічні продукти й інноваційні види пакування, як-от герметичні пакети з клапанами для пюре.

Таким чином, сфера дитячого харчування в Україні вирізняється суворими вимогами до якості використовуваної сировини, технологічних аспектів виробничого процесу, а також безпеки кінцевої продукції. Важливим чинником забезпечення високого рівня виробництва є наявність сертифікованої сировинної бази, яка гарантує контроль за санітарно-гігієнічними показниками на всіх етапах - від виробництва до реалізації. Технології у цій галузі характеризуються значною спеціалізацією, орієнтованою на адаптацію харчових продуктів відповідно до вікових та фізіологічних потреб дітей. Вагомою складовою функціонування цієї сфери залишається державне регулювання, яке виступає фундаментальним механізмом захисту прав споживачів. Такий підхід реалізується через суворий контроль маркування продукції, її складу та рекламної діяльності.

Разом із тим, процес розвитку внутрішнього ринку дитячого харчування стикається з численними викликами, зокрема впливом демографічної кризи, економічної нестабільності та конкуренції з імпортними виробниками. Проте українські компанії демонструють поступове зміцнення своїх позицій, що

відбувається завдяки інноваційному підходу, розширенню продуктового портфеля та акценту на розвитку органічного сегмента продукції. Зростаючий рівень обізнаності споживачів щодо принципів здорового харчування формує довготривалий попит на продукцію високої якості. Таким чином, галузь має значні перспективи для подальшого розвитку за умов удосконалення технологічної бази, підтримки вітчизняного виробника та інтеграції до європейських стандартів безпеки харчових продуктів.

1.2. Нормативно-правове забезпечення організації та розвитку галузі дитячого харчування в Україні

Організація виробництва та реалізації дитячого харчування є однією з ключових сфер, яка привертає особливу увагу як державних органів, так і суспільства загалом. Це зумовлено особливою чутливістю цільової аудиторії даної продукції – дітей від народження до трьох років, для яких харчування має вирішальне значення у формуванні фізичного, психічного та когнітивного розвитку. У зв'язку з цим держава повинна забезпечувати ефективне нормативно-правове регулювання, яке гарантуватиме безпечність, високу якість, достовірність інформації та рівноправний доступ до продукції, яка є критично важливою для здоров'я цієї категорії споживачів.

Нормативно-правове регулювання у сфері дитячого харчування охоплює міжгалузеві аспекти, зокрема санітарні, гігієнічні, технологічні, економічні та правові складові. Основними завданнями законодавчої бази в цій галузі є:

– чітке визначення вимог до складу продуктів відповідно до вікових і фізіологічних особливостей дітей;

– встановлення правил виробництва, пакування, зберігання та транспортування;

– захист прав споживачів через впровадження обов'язкового маркування та контролю якості продукції;

– створення прозорого механізму функціонування ринку й недопущення недобросовісної конкуренції.

Однак у законодавстві України досі існують певні недоліки. Серед основних проблем виділяється неузгодженість між окремими нормативними документами, відсутність галузевого закону, який би комплексно регулював усі етапи виробництва і розповсюдження дитячого харчування, а також недостатня ефективність механізмів державного контролю за дотриманням існуючих норм. У контексті інтеграції законодавства України з правовою системою Європейського Союзу виникає нагальна потреба у приведенні вітчизняних нормативно-правових актів у відповідність до стандартів Acquis Communautaire. Це стосується впровадження принципів HACCP, регулювання змісту харчових добавок, алергенів і глютену, а також удосконалення вимог маркування та забезпечення високих стандартів харчової безпеки.

Попри значні зусилля законодавця, нормативно-правова база досі зазнає змін та доповнень, пов'язаних з адаптацією положень до вимог Європейського Союзу. Прийняття Закону № 1822-IX про нову нормативно-правову основу для дитячого харчування є кроком до синхронізації українського законодавства з такими регламентами ЄС, як Regulation (EU) № 609/2013 і № 2016/127, і встановлює сучасні вимоги щодо складу, маркування та заборонених інгредієнтів [8].

Метою державного регулювання визнається забезпечення належної якості та безпечності дитячого харчування, захист здоров'я дітей, а також контроль за походженням сировини переважно молока з сертифікованих сировинних зон та відповідністю потужностей нормам HACCP і ISO-стандартів

Такі підходи обґрунтовані важливістю регулювання в умовах реформування харчової галузі України та історичного зобов'язання відповідати міжнародним практикам [9].

До того ж, актуальність правового регулювання підсилюється євроінтеграційними прагненнями України, які висувають вимогу до імплементації норм ЄС вже у національне законодавство. Закон

№ 4554/1822-IX передбачає заборону застарілих технічних декларацій, гармонізацію списку складників із регламентами ЄС, оновлення правил маркування та посилення відповідальності за порушення - до 150 000 грн штрафу [10].

Функціонування виробництва дитячого харчування в Україні визначається високим рівнем державного регулювання. Дія сфери регламентується Законом України «Про безпечність та якість харчових продуктів» (№ 771/97-ВР), який встановлює обов'язкову систему контролю, що включає аналіз ризиків та внутрішню лабораторну перевірку на всіх етапах - від постачання сировини до пакування кінцевої продукції [11]. Крім того, використовується система HACCP для забезпечення належного рівня безпечності.

Реклама дитячих сумішей в Україні значно обмежена законодавством. Відповідно до ст. 25-2 Закону України «Про рекламу», така реклама дозволена лише у спеціалізованих фахових виданнях або на ресурсах, доступних виключно фахівцям-медикам, дієтологам та фармацевтам [12]. Рекламні матеріали мають наголошувати на користі грудного вигодовування, спираючись виключно на науково обґрунтовані дані та уникаючи надмірно прикрашеного представлення продукту.

Маркування дитячого харчування регулюється суворими нормами. Відповідно до статті 6-1 Закону «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» та наказів Держпродспоживслужби, на упаковці обов'язково має бути зазначена інформація про вікові обмеження, склад поживних речовин, правила застосування, застереження щодо безпечного споживання та рекомендація про важливість грудного вигодовування як найбільш відповідного способу харчування для немовлят [13].

Виробництво харчових продуктів для дітей належить до найскладніших і ретельно регламентованих сфер харчової промисловості, оскільки безпосередньо впливає на здоров'я та розвиток малюків, особливо у віковій категорії до трьох років. В українському законодавстві передбачено обов'язкову

реєстрацію виробничих потужностей операторів ринку, впровадження системи управління безпечністю харчових продуктів (HACCP) та проходження процедур сертифікації, які включають обов'язкові лабораторні дослідження [14].

Наявність відповідних дозвільних документів засвідчує, що виробничі процеси відповідають суворим стандартам гігієни, контролю якості сировини та технологічного обладнання. Це є ефективним бар'єром для уникнення ризику потрапляння небезпечної продукції на ринок. Зокрема, це стосується харчових продуктів, що можуть містити залишки антибіотиків, важкі метали, токсини, ГМО чи інші шкідливі компоненти. Відповідно до Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», будь-яке виробництво дитячого харчування без належної реєстрації та відповідних дозволів вважається незаконним і може призвести до адміністративної або навіть кримінальної відповідальності [15].

Отримання дозвільних документів має важливе значення для будь-якого підприємства, оскільки забезпечує законність, безпеку та стабільність діяльності.

Окрім цього, отримання дозволів означає готовність виробника дотримуватись етичних і технологічних норм. Сюди входять вимоги щодо правильного маркування, транспортування, зберігання та реалізації продукції. Наявність повного пакета документів сприяє отриманю довіри споживачів, медичних установ і дистриб’юторів. Ба більше, сертифікація та державна реєстрація є обов’язковими для виходу на міжнародні ринки, де дія контрольних органів щодо дитячого харчування є ще жорсткішою. Наприклад, вимоги ЄС регламентуються такими документами, як Регламент № 609/2013 та № 2016/127 [16].

Порядок отримання дозволів на виробництво дитячого харчування можна побачити в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Порядок отримання дозволів на виробництво дитячого харчування

Етап	Опис	Нормативне обґрунтування
1. Реєстрація потужностей	Підприємство інформує територіальне управління Держпродспоживслужби про початок здійснення діяльності у сфері виробництва харчової продукції.	ЗУ «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», ст. 23
2. Впровадження системи НАССР	Виробник зобов'язаний впровадити систему управління безпечністю відповідно до принципів НАССР.	Наказ Мінагрополітики № 590 від 01.10.2012, ЗУ № 2042-VIII
3. Сертифікація продукції	Сертифікація продукції може бути як обов'язковою, так і добровільною, залежно від її категорії.	ДСТУ ISO 22000:2019, Технічний регламент з маркування
4. Отримання висновку санітарно-епідеміологічної експертизи (для окремих продуктів)	Висновок сформовано на основі проведених досліджень, спрямованих на оцінку безпечності складу.	Наказ МОЗ № 247 від 15.04.2022
5. Отримання дозволу	Отримується у формі реєстраційного номера та/або декларації виробника	Постанова КМУ № 1182 від 18.12.2017

Джерело: створено автором на основі [17,18,19].

За даними таблиці 1.2 видно, що порядок отримання дозволів на виробництво дитячого харчування в Україні є поетапним, чітко регламентованим і спрямованим на забезпечення максимальної безпечності кінцевої продукції для найбільш вразливої категорії споживачів - дітей. Кожен етап базується на чинному законодавстві, що гарантує прозорість та відповідність сучасним вимогам харчової безпеки.

Першим кроком виступає реєстрація потужностей підприємства у відповідному територіальному органі Держпродспоживслужби, що є базовою вимогою до суб'єктів господарювання у харчовій сфері. Далі підприємство повинно впровадити систему управління безпечністю харчових продуктів на основі принципів НАССР, що дозволяє ідентифікувати, оцінити та контролювати потенційні ризики на кожному етапі виробництва.

Окрему роль відіграє сертифікація продукції, яка, залежно від типу продукту, може бути як обов’язковою, так і добровільною. Сертифікаційна процедура базується на вимогах ДСТУ ISO 22000:2019 та технічних регламентах. Для певних категорій продукції необхідним є також отримання висновку санітарно-епідеміологічної експертизи, який формується за результатами лабораторних досліджень.

Завершальним етапом є безпосереднє отримання дозволу у вигляді реєстраційного номера або декларації виробника, що підтверджує відповідність харчового продукту встановленим нормам. Таким чином, представлена система дозволяє не лише забезпечити законність діяльності виробника, а й формує споживчу довіру до якості та безпечності дитячого харчування на українському ринку.

Система сертифікації продукції дитячого харчування в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні здоров'я та безпеки найвразливішої частини суспільства - дітей. Вона слугує ефективним інструментом офіційного підтвердження відповідності продуктів суворим санітарно-гігієнічним, технологічним і харчовим стандартам. Особлива увага до якості та строго контрольованого складу дитячого харчування є критично важливою для задоволення потреб наймолодших споживачів.

З огляду на збільшення пропозицій на ринку й активність недобросовісних виробників, сертифікація забезпечує захист споживачів від продукції сумнівної якості, фальсифікованих товарів або потенційно небезпечних добавок. Обов’язкова сертифікація гарантує, що дитяче харчування було ретельно перевірене відповідно до критеріїв безпеки, наявності шкідливих речовин, алергенів, токсинів, а також підтвердження реального складу, заявленого виробником.

Добровільна сертифікація, яку нерідко ініціюють самі виробники, дозволяє підкреслити додаткові переваги продукту, наприклад, його екологічність або органічне походження. Такі сертифікати, як «органік» чи «біо», сприяють підвищенню довіри батьків до бренду, зміцненню

конкурентних позицій компанії на ринку та розширенню її присутності не лише в Україні, а й за кордоном.

Загалом ефективна система сертифікації - це не тільки засіб забезпечення безпеки продукції, але й невід'ємний елемент державного регулювання та споживчого контролю. Вона сприяє зниженню ризиків для здоров’я дітей, формуванню етичного й відповідального бізнес-середовища, а також загальному підвищенню рівня життя населення.

Систему сертифікації продуктів дитячого харчування наведено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Система сертифікації продуктів дитячого харчування

Тип сертифікації	Характеристика	Джерело регулювання
Обов’язкова	Використовується для продуктів, призначених для дітей до 12 місяців, таких як молочні суміші, пюре та соки.	Постанова КМУ № 1069 від 28.12.2016, наказ МОЗ № 1069
Добровільна	Підприємство має можливість розпочати процес сертифікації відповідно до вимог стандартів ISO, HACCP та GlobalG.A.P., щоб посилити довіру клієнтів та підвищити свою репутацію на ринку.	ДСТУ ISO 22000:2019, програми добровільної сертифікації УкрСЕПРО
Євроінтеграційна сертифікація	Додаткова відповідність вимогам Регламенту (ЄС) № 2016/127 щодо дитячого харчування.	Закон № 1822-IX (2021), План імплементації угоди про асоціацію

Джерело: створено автором [20,21,22].

З аналізу таблиці 1.3 можна побачити, що система сертифікації продуктів дитячого харчування в Україні охоплює три ключові види: обов’язкову, добровільну та євроінтеграційну. Обов’язкова сертифікація передбачає державне регулювання продукції, спрямованої на дітей до одного року, оскільки їхній організм є надзвичайно чутливим і потребує посиленого захисту. Добровільна сертифікація надає виробникам можливість зміцнити довіру споживачів, демонструючи відповідність продукції міжнародним стандартам якості та безпеки. Формат євроінтеграційної сертифікації свідчить про прагнення вітчизняних виробників адаптуватися до вимог ринку ЄС. Це не лише сприяє розширенню експортних можливостей, але й допомагає укріпити конкурентоспроможність України на світовій арені. Таким чином, наявність

різноманітних підходів до сертифікації забезпечує багаторівневий контроль якості продукції та створює підґрунтя для стабільного розвитку української галузі дитячого харчування.

У таблиці 1.4 представлено узагальнену інформацію про основні види перевірок, їхню характеристику та нормативно-правове регулювання.

Таблиця 1.4

Види перевірок та контрольних заходів

Тип перевірки	Характеристика	Орган, що проводить
Планова	Виконання проводиться відповідно до графіка, затвердженого Кабінетом Міністрів, а його частота визначається залежно від рівня ризику діяльності підприємства.	Держпродспоживслужба
Позапланова	Розпочинається у випадку отримання скарги, виникнення інциденту або за підсумками проведення попередньої перевірки.	Держпродспоживслужба, органи місцевого самоврядування
Аудит HACCP	Проведення внутрішнього або зовнішнього аудиту впровадженої системи HACCP із детальною перевіркою критичних точок контролю.	Уповноважені аудитори або інспектори Держпродспоживслужби
Лабораторні дослідження	Аналіз компонентів харчового продукту, визначення присутності забруднювачів, генетично модифікованих організмів, а також перевірка достовірності та відповідності маркування.	Акредитовані лабораторії при Держпродспоживслужбі або незалежні установи

Джерело: створено автором

Як свідчать дані таблиці 1.4, в Україні державний контроль за якістю та безпечністю продуктів дитячого харчування здійснюється через розгалужену систему перевірок, яка охоплює як планові, так і позапланові заходи. Планові перевірки мають профілактичний характер і базуються на ризик-орієнтованому підході, що дозволяє спрямувати основну увагу на підприємства з високим рівнем потенційної небезпеки. Позапланові заходи проводяться у відповідь на конкретні сигнали про порушення, забезпечуючи швидке реагування для усунення ризиків, які можуть загрожувати здоров’ю споживачів.

Ключові напрями реформування правового середовища у сфері виробництва дитячого харчування можна побачити у таблиці 1.5

Таблиця 1.5

Напрями удосконалення нормативно-правової бази у сфері виробництва дитячого харчування

Напрям удосконалення	Зміст та обґрунтування
Розробка комплексного законодавства	Необхідність створити окремо, цілісно нормативно-правовий акт, який би регламентував усі етапи: від вирощування сировини до збуту продукції. Такий закон повинен інтегрувати вимоги до складу, маркування, логістики, контролю якості та інформаційної прозорості. Гармонізація з Регламентами ЄС (зокрема, EU Regulation № 609/2013) забезпечить визнання української продукції за межами країни.
Електронний моніторинг постачання	Запровадження цифрового моніторингу всього ланцюга постачання (від фермерських господарств до полиці магазину) дозволить фіксувати рух кожної партії продукції. Це забезпечить контроль за якістю, підвищить прозорість, зменшить ризик фальсифікацій і дозволить ефективно реагувати на порушення. Можна адаптувати систему «Прозорий контроль» або інтегрувати механізми, подібні до HACCP+QR-маркування.
Посилення відповідальності	Необхідно законодавчо посилити санкції за фальсифікацію дитячої продукції, використання заборонених інгредієнтів чи обман споживача. Можливе впровадження механізму ліцензування з публічним реєстром виробників, що втратили право на виробництво. Штрафи мають бути співмірними з економічною вигодою порушника.
Міжвідомча взаємодія	Удосконалення взаємодії між МОЗ, Мінагрополітики, Держпродспоживслужбою через спільні бази даних, електронний документообіг, спільні нагляди та аудит дозволить уникнути дублювання функцій та втрати інформації. Запровадження єдиної платформи нагляду дозволить оперативно реагувати на інциденти.

Джерело: створено автором за даними [23]

За даними таблиці 1.5 видно, що удосконалення нормативно-правової бази у сфері виробництва дитячого харчування потребує системного підходу, який охоплює як законодавчі, так і інституційно-організаційні зміни. Ключовим напрямом є розробка комплексного законодавчого акту, що врегулює всі етапи виробничо-збутового циклу – від вирощування сировини до реалізації готової

продукції. Такий нормативний документ має не лише відповідати національним стандартам, але й бути гармонізованим із правовими нормами Європейського Союзу, зокрема з Регламентом ЄС № 609/2013, що дозволить підвищити конкурентоспроможність української продукції на міжнародному ринку.

Не менш важливим є впровадження електронних систем моніторингу ланцюгів постачання, які забезпечать прозорість, контроль якості та оперативне реагування на порушення. У свою чергу, посилення відповідальності за фальсифікацію та обман споживача сприятиме зниженню ризиків недобросовісного виробництва та реалізації небезпечної продукції. Запровадження ліцензування і створення публічного реєстру порушників є важливими інструментами стримування зловживань у галузі.

Також надзвичайно актуальним є вдосконалення міжвідомчої взаємодії між МОЗ, Мінагрополітики, Держпродспоживслужбою та іншими дотичними структурами. Лише за умови ефективної координації дій, обміну інформацією через спільні бази даних та налагодженого електронного документообігу можливо забезпечити належний державний контроль у сфері дитячого харчування. Отже, реалізація зазначених напрямів дозволить не лише підвищити якість і безпечність продукції, а й зміцнити довіру споживачів до українського виробника, що є важливим чинником у контексті охорони здоров’я підростаючого покоління.

В умовах динамічного розвитку агропродовольчого сектору України особливу значущість набуває вдосконалення правового та організаційного регулювання виробництва дитячого харчування. Якість і безпека продуктів, які споживають діти, мають прямий вплив на їхнє здоров’я, тому держава повинна забезпечити ефективний контроль на всіх стадіях виробничо-логістичних процесів. Запровадження стратегічних змін у цьому напрямі сприятиме гармонізації національних стандартів із міжнародними вимогами, одночасно стимулюючи розвиток українських підприємств, що спеціалізуються на виробництві дитячих продуктів.

Ці реформи базуються на практиках Європейського Союзу, де завдяки Регламенту (ЄС) № 609/2013 Європейського парламенту і Ради встановлено єдині стандарти для продуктів харчування, призначених для немовлят, дітей раннього віку та інших категорій спеціального харчування [24].Україна, як держави-член, що прагне інтеграції до європейської правової системи, має враховувати ці положення під час створення власної нормативної бази. Водночас дієвість оновленої системи можлива лише за умов тісної співпраці державних органів управління, бізнесу та громадськості, відповідно до рекомендацій, викладених у звітах ФАО і ВООЗ про національні стратегії забезпечення безпеки харчових продуктів [25].

Загалом, очікувані результати реалізації перспективних змін можна ‘побачити у таблиці 1.6.

Таблиця 1.6

Очікувані результати реалізації перспективних змін

Перспектива	Очікувані результати
Розробка єдиного закону	Повна систематизація норм; усунення прогалин; підвищення інвестиційної привабливості сфери
Електронний моніторинг	Підвищення довіри споживачів; аналітика в режимі реального часу
Посилення відповідальності	Зменшення порушень; підвищення рівня відповідальності вимогам безпечності
Міжвідомча інтеграція	Оптимізація державного контролю; зменшення бюрократії

Джерело: створено автором

Згідно з даними таблиці 1.6 можна побачити, що реалізація перспективних напрямків вдосконалення правового регулювання у сфері виробництва дитячого харчування в Україні здатна забезпечити комплексне поліпшення як на законодавчому, так і на практичному рівні. Зокрема, розробка єдиного спеціалізованого закону дозволить систематизувати нормативну базу, усунути правові колізії та сприяти збільшенню інвестиційної привабливості

галузі. Запровадження електронного моніторингу сприятиме посиленню контролю за якістю продукції, зниженню обсягів фальсифікату та формуванню довіри з боку споживачів завдяки прозорості ланцюгів постачання.

Отже, нормативно-правове регулювання сфери дитячого харчування в Україні відіграє ключову роль у забезпеченні якості, безпеки та відповідності продукції сучасним вимогам охорони здоров'я. Хоча існуюча законодавча база охоплює низку важливих аспектів, вона залишається недостатньо структурованою, із численними суперечностями, дублюванням функцій між різними установами та відсутністю єдиного системного підходу до регулювання цієї галузі.

1.3 Міжнародний досвід розвитку виробництва дитячого харчування

У сучасних умовах забезпечення дітей безпечними та поживними продуктами харчування є пріоритетним завданням для урядів, міжнародних організацій та компаній, що працюють у сфері харчової промисловості. Особливу увагу привертає сегмент дитячого харчування, який розробляється з урахуванням специфічних фізіологічних, вікових та розвиткових потреб малюків до трирічного віку. Міжнародні нормативи та регуляторні підходи в цій галузі відіграють ключову роль у формуванні національних законодавчих стандартів, структури ринку та сприянні конкурентоспроможності місцевих виробників. Тому ретельний аналіз міжнародної практики є критично важливим для створення ефективної стратегії розвитку українського сектора дитячого харчування. На глобальному рівні основним орієнтиром щодо забезпечення безпеки та якості продуктів для дітей служать рекомендації і норми Codex Alimentarius, міжнародної системи стандартів, розробленої спільно FAO і ВООЗ. У документі встановлені вимоги до складу продуктів, їх маркування, допустимого рівня залишкових речовин, забруднювачів, харчових добавок, а також описані технологічні процеси, які мають застосовуватися у виробництві дитячого харчування [26]. Ці рекомендації застосовуються як орієнтир в

міжнародній торгівлі, а також часто стають основою національних регулювань, наприклад, у США, Канаді, країнах ЄС та Австралії.

У Європейському Союзі регламентація дитячого харчування здійснюється через Regulation (EU) № 609/2013 та супутні делеговані регламенти (зокрема EU № 2016/127 щодо дитячих сумішей), які встановлюють категорії продуктів (молочні суміші, харчування для спеціальних груп, baby food) з чіткими визначеннями мол. віку споживачів, нормами на вміст поживних речовин, вимогами до маркування і заборонами певних інгредієнтів [27].

У Канаді діє власна система регулювання, яку здійснюють Health Canada та CFIA, встановлюючи суворі вимоги до попереднього схвалення нових формул і інгредієнтів. Окрім цього, впроваджуються жорсткі стандарти GMP, а також системи на кшталт HACCP або PCP (Preventive Control Plan), що спрямовані на забезпечення стабільної якості та безпеки продукції на всіх етапах
виробництва [28].

Міжнародні організації одностайно наголошують на тому, що пріоритетом у формуванні політик має бути забезпечення права дитини на безпечне, поживне й доступне харчування, яке відповідає її віковим потребам. Важливими принципами є чітке маркування продукції, заборона використання шкідливих добавок, контроль умов транспортування й зберігання, а також ефективний моніторинг усієї логістики від виробника до споживача. Ці аспекти є невід'ємною частиною політики Zero Hunger (Ціль №2 сталого розвитку ООН), яка акцентує увагу на створенні справедливих і надійних систем харчування для дітей у всьому світі [30].

Порівняльний аналіз можна наведено у таблиці 1.7, а також приклади загальних принципів, які практикуються у різних країнах світу.

Таблиця 1.7

Порівняльний аналіз основних принципів регулювання дитячого харчування у різних країнах світу

Країна	Орган регулювання	Основні вимоги
США	FDA	Суворий контроль за інгредієнтами, аудит виробництва
Німеччина	BfR, BMEL	Використання тільки схвалених добавок, контроль біологічної безпеки
Японія	MHLW	Високі стандарти щодо мікронутрієнтів, особлива увага до алергенів
Франція	ANSES	Регулярне оновлення норм, обмеження на рекламу продуктів для дітей
Канада	Health Canada	Дотримання Codex, державна програма підтримки грудного вигодовування

Джерело: створено автором за даними [30,31,32,33]

У таблиці 1.7 наведено порівняльний аналіз основних принципів регулювання дитячого харчування в провідних країнах світу, включаючи США, Німеччину, Японію, Францію та Канаду. Цей аналіз охоплює ключові регуляторні органи, які відповідають за нагляд у сфері дитячого харчування, а також основні вимоги до якості та безпечності продукції для дітей.

У США контроль за виробництвом дитячих продуктів забезпечує Управління з контролю за продуктами і ліками (FDA), яке суворо регулює склад інгредієнтів і проводить регулярні аудити виробничих потужностей. У Німеччині за стандарти дитячого харчування відповідають Федеральний інститут оцінки ризиків (BfR) та Федеральне міністерство продовольства і сільського господарства (BMEL), які встановлюють чіткий перелік дозволених харчових добавок та здійснюють контроль біологічної безпеки продукції.

У Японії ці питання контролює Міністерство охорони здоров'я, праці та добробуту (MHLW), яке зосереджується на жорсткому регулюванні вмісту мікронутрієнтів у дитячому харчуванні і приділяє особливу увагу запобіганню алергічним реакціям. У Франції регуляторну функцію виконує Національне

агентство з безпеки харчових продуктів, довкілля та праці (ANSES), яке регулярно оновлює нормативні вимоги та встановлює обмеження на рекламу дитячих продуктів.

У Канаді за якість дитячого харчування відповідає Health Canada, який дотримується міжнародних стандартів Codex Alimentarius і активно впроваджує державні програми, що підтримують політику грудного вигодовування.

Загальна картина свідчить про високий рівень відповідальності цих країн у питаннях якості дитячого харчування, що базується на інтеграції національних норм із міжнародними вимогами. Такий підхід підкреслює важливість формування здорових харчових звичок із раннього віку, що може слугувати орієнтиром для реформування нормативно-правової бази України у відповідній сфері.

Загалом, основні поживні норми для дитячого харчування згідно зі стандартів Codex Alimentarius наведено у таблиці 1.8.

Таблиця 1.8

Основні поживні норми для дитячого харчування згідно з Codex Alimentarius

Показник	Мінімальний вміст (на 100 ккал)	Максимальний вміст (на 100 ккал)
Білки	1.8 г	3.0 г
Жири	4.4 г	6.0 г
Лінолева кислота (омега-6)	0.35 г	1.0 г
Лінолева кислота (омега-3)	0.05 г	0.5 г
Вітамін A	150 мкг	600 мкг
Вітамін D	1.0 мкг	2.5 мкг
Залізо	0.45 мг	3.0 мг

Джерело: створено автором за даними [34]

На основі інформації, представленої в таблиці 1.8 «Основні поживні норми для дитячого харчування згідно з Codex Alimentarius», можна дійти висновку, що міжнародні стандарти детально визначають допустимі межі

вмісту ключових нутрієнтів, які створюють оптимальні умови для гармонійного фізіологічного розвитку дітей раннього віку. Codex Alimentarius установлює мінімальний рівень поживних речовин, необхідний для забезпечення щоденних потреб організму, а також максимальні межі з метою запобігання гіпервітамінозу, метаболічним порушенням та іншим ускладненням, викликаним надмірним вживанням певних речовин.

Особливу увагу приділено нормам споживання білків, жирів і есенціальних жирних кислот, таких як лінолева та α-ліноленова, які враховують сучасні наукові дослідження щодо енергетичних потреб дитини, ролі жирів у розвитку мозку і важливості білків як основного будівельного матеріалу. Одночасно обмеження щодо вітамінів A і D та заліза створені для забезпечення профілактики дефіцитних станів та мінімізації ризику токсичних ефектів у разі їх надлишкового споживання.

Отже, міжнародний досвід у сфері дитячого харчування демонструє пріоритетність питань якості, безпеки та поживної цінності продуктів для дітей раннього віку. Провідні країни світу запровадили ефективні регуляторні моделі, що спираються на науково обґрунтовані стандарти, міжнародні ініціативи та принципи сталого розвитку.

Важливу роль у глобальному регулюванні відіграє Codex Alimentarius — загальний набір норм, розроблений FAO і ВООЗ, який визначає вимоги щодо складу, маркування, безпечності, а також гігієнічного контролю дитячого харчування. Ці стандарти стали основою для гармонізації національних законодавств, особливо в тих країнах, що прагнуть інтеграції у світовий ринок.

Європейський Союз, США, Канада, Японія та інші розвинені держави адаптували міжнародні стандарти під власні потреби, створивши нормативно-правові системи, які включають контроль за складом інгредієнтів, безпеку харчових добавок, підтримку грудного вигодовування, обмеження щодо агресивної реклами та ретельний моніторинг алергенів.

Міжнародні організації приділяють особливу увагу захисту права дитини на безпечне та повноцінне харчування. ВООЗ, FAO та UNICEF наголошують на

важливості дотримання етичних норм, впровадження національних програм підтримки та регулярного оновлення нормативів у відповідь на нові наукові дані.

Для України міжнародний досвід слугує стратегічним дороговказом у вдосконаленні нормативно-правової бази, підвищенні якості вітчизняного дитячого харчування та нарощуванні його експортного потенціалу. Гармонізація з принципами Codex Alimentarius сприятиме створенню ефективної системи безпеки продуктів для дітей і забезпечить міцне здоров'я майбутніх поколінь.

Висновки до розділу 1

1. В ході дослідження було встановлено, що сектор виробництва дитячого харчування в Україні являє собою спеціалізовану частину харчової промисловості, яка відіграє важливу соціальну роль, забезпечуючи дітей раннього віку якісним, безпечним і збалансованим харчуванням. Ця галузь охоплює широкий спектр продукції — від молочних сумішей і каш до спеціалізованих продуктів для дітей з особливими дієтичними потребами. Її функціонування залежить від дотримання суворих стандартів у сфері якості, гігієни, безпеки та технологічного процесу. Важливою характеристикою галузі є необхідність постійного наукового супроводу, комплексного державного контролю та ефективної співпраці між виробниками, медичними установами й споживачами. Крім того, вона відрізняється високим рівнем регулювання і соціальної відповідальності.

2. Аналіз нормативного регулювання організації та виробництва дитячого харчування в Україні виявив наявність відповідної правової бази, яка включає загальнонаціональні акти, такі як закони «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про дитяче харчування», «Про охорону дитинства», а також галузеві та технічні регламенти, накази МОЗ, Держпродспоживслужби тощо. Однак дослідження показало, що існуюча законодавча база потребує вдосконалення, систематизації та усунення прогалин відповідно до сучасних міжнародних стандартів. Серед

проблем виділяються недостатня міжвідомча координація, відсутність інтегрованого базового закону і слабкий розвиток електронного моніторингу й контролю на всіх етапах виробництва.

3. Міжнародний досвід демонструє, як провідні країни світу - США, Канада, Німеччина, Японія, Франція - побудували ефективні системи регулювання у сфері дитячого харчування. Ці системи ґрунтуються на стандартах Codex Alimentarius, а також на власних нормативних актах, які враховують особливості населення, етичні аспекти та наукові рекомендації. Основними принципами є забезпечення безпеки продукції, її харчової цінності, жорсткий контроль інгредієнтів і маркування, захист від фальсифікації, підтримка грудного вигодовування та захист прав дитини. Україна має можливість адаптувати такі системи до своїх реалій шляхом гармонізації законодавства із Codex Alimentarius, впровадження цифрових технологій моніторингу, посилення контролю якості продукції та створення єдиного координаційного державного органу управління галуззю.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

2.1. Аналіз стану і тенденції розвитку галузі виробництва дитячого харчування Одеського регіону

Сектор виробництва дитячого харчування займає важливе місце у структурі харчової промисловості України, оскільки спрямований на забезпечення потреб однієї з найбільш уразливих соціальних груп дітей від народження до трьох років. Визначальною характеристикою цієї галузі є поєднання суворих технологічних стандартів із високими вимогами до безпеки та якості. Виробники зобов'язані дотримуватись жорстких регламентів, які регулюють весь виробничий цикл від вибору сировини до умов зберігання готової продукції. Такий підхід обумовлює обмежену кількість підприємств, які можуть відповідати цим критеріям, а також уповільнює розвиток галузі, яка змушена конкурувати з імпортною продукцією.

Частка дитячого харчування у загальному обсязі харчової промисловості України становить лише 2 3%, однак цей напрям має стратегічне значення. Продукти для дітей безпосередньо впливають на здоров'я та розвиток підростаючого покоління, що в довгостроковій перспективі позначається на соціально-економічному благополуччі країни. Для виробництва застосовують високоякісну сировину, міжнародні стандарти (ISO 22000, HACCP) та дотримуються відповідних норм українського законодавства, включно із Технічним регламентом щодо харчових продуктів для малих дітей, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України №696 [35].

Асортимент продукції національних виробників охоплює такі категорії, як молочні суміші, адаптовані для новонароджених; фруктові і овочеві пюре; соки; каші у сухому та рідкому вигляді; м'ясні консерви; печиво й інші спеціалізовані продукти. Найбільшу частку ринку займають молочні суміші та

пюре - понад 60% від загального обсягу виробництва, що пояснюється як попитом споживачів, так і доступністю сировини в Україні.

Попри існування розвиненої сировинної бази, внутрішнє виробництво не в повному обсязі задовольняє потреби ринку. Особливо це стосується спеціалізованих лікувальних та високоадаптованих сумішей, які переважно імпортуються. Лідерами постачання дитячого харчування на український ринок є транснаціональні компанії Nestlé, HiPP, Nutricia і Humana. Вони домінують, зокрема, в сегменті сухих молочних сумішей, що вимагають складного виробничого процесу, сучасного обладнання та дотримання високих стандартів стерильності. За інформацією Державної митної служби України, частка імпортної продукції у цьому сегменті в окремі роки перевищує 70% [36].

Проте українські виробники поступово збільшують свою частку ринку. Серед лідерів вирізняються ПрАТ «Яготинське для дітей» (молочна продукція), ТМ «Еконія» (соки, пюре, вода), ТОВ «Чудо-Чадо» (овочеве та фруктове пюре), а також інші регіональні підприємства. Вони активно інвестують у модернізацію технологій, запроваджують сертифікацію продукції відповідно до міжнародних стандартів і розширюють свій асортимент. Наприклад, у 2021 році компанія «Еконія» відкрила новий завод для виробництва пюре та соків із використанням найсучаснішого обладнання, що дозволило значно збільшити обсяги випуску [37].

Органічне виробництво як частина агропродовольчого комплексу України в період 2023 – 2025 років демонструє стабільне відновлення та розширення попиту, що вплинуло на сегмент продукції для дітей. За підсумками 2023 року національні статистичні дані засвідчили присутність кількох сотень учасників органічного ринку та значні площі сільськогосподарських земель у статусі органічних або перехідних, які забезпечують базову сировину для дитячих органічних продуктів у найближчі роки.

В Одеському регіоні у 2023 – 2025 роках сформувалися виробничі підприємства та окремі переробні ланки, спроможні виготовляти сертифіковану

органічну продукцію для дітей. Зокрема, заводи дитячого харчування розширювали асортимент, випускаючи органічні пюре та інші продукти, сертифіковані відповідно до міжнародних стандартів. Це не лише задовольняло внутрішній попит, а й відкривало перспективи для експорту.

У сучасних умовах глобальних екологічних викликів і підвищення уваги до здорового способу життя тема екологічного дитячого харчування в Україні набуває особливої значущості. Зміна споживчих уподобань, вдосконалення законодавчої бази та вплив економічних чинників створюють сприятливе середовище для розвитку цього сегмента ринку.

Результати досліджень українського ринку дитячого харчування вказують на стабільне зростання попиту на органічні та здорові продукти. Батьки дедалі більше надають перевагу натуральним і безпечним продуктам для своїх дітей, що стимулює розвиток екологічного напрямку в сегменті дитячого харчування. Водночас Україна активно працює над реформуванням законодавства у сфері безпечності харчових продуктів. Зокрема, системна оцінка, проведена Глобальною платформою Міжнародної фінансової корпорації (IFC), демонструє істотні зрушення у приведенні законодавчих норм у відповідність зі стандартами СОТ та ЄС.

Економічна ситуація в країні, зокрема зниження купівельної спроможності населення та негативні демографічні тенденції, впливає на розвиток ринку дитячого харчування. Проте навіть у складних умовах сегмент органічних і екологічних продуктів показує стійкий попит, підтверджуючи зростаюче усвідомлення споживачами важливості вибору здорових та якісних продуктів для дітей.

Регуляторно-інституційне середовище в даний період зазнає поступового реформування, спрямованого на спрощення процедур міжнародної сертифікації та оформлення документів для експорту продуктів харчування. Ці зміни безпосередньо впливали на можливості одеських виробників органічної дитячої продукції виходити на зовнішні ринки. Однак впровадження нових вимог із

початку 2025 року потребувало від виробників адаптації процесів управління якістю та дотримання міжнародних стандартів.

Дивлячись на певні виклики для галузі виробництва дитячого харчування, можна зробити прогноз для подальшого розвитку саме еко дитячого харчування в Україні. Існує низка кількість факторів, які сприяють розвитку виробництва еко дитячого харчування.

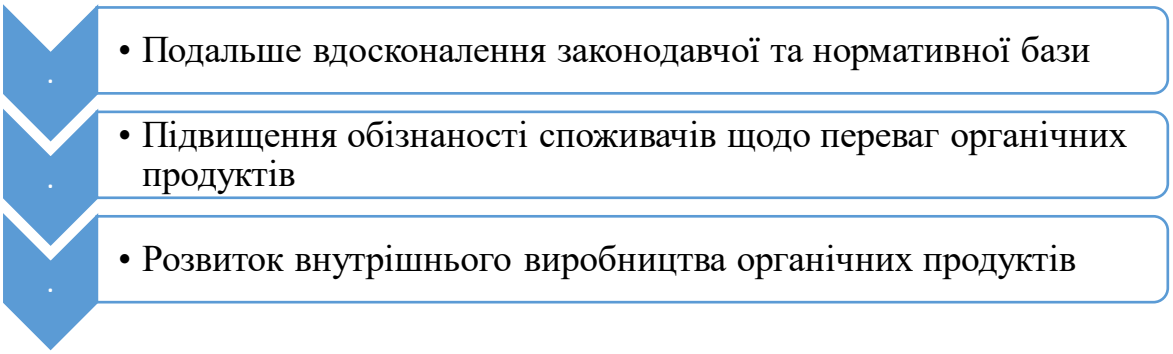

Рис. 1. Фактори розвитку виробництва еко дитячого харчування.

Загалом, можна сказати, що основними проблемами розвитку органічного сегменту дитячого харчування в Одеській області залишалися низька платоспроможність цільових груп населення, високі витрати на логістику та зберігання, необхідність дотримання вимог трасування сировини та сертифікації, а також ризики, пов’язані з економічними і безпековими викликами. Водночас наявність локальних переробних потужностей та зростаючий інтерес з боку експортерів формують підґрунтя для збільшення обсягів виробництва і покращення якості органічної продукції для дітей у середньостроковій перспективі.

Регіональний розподіл виробництва в Україні має виражену нерівномірність. Ключові виробничі центри сконцентровані у Київській, Черкаській, Полтавській та Харківській областях, де аграрна інфраструктура перебуває на високому рівні, а сировинна база відзначається якістю та доступністю. Водночас на півдні, зокрема в Одеській області, існує значний потенціал для розвитку галузі, враховуючи наявність агропідприємств, зокрема у плодоовочевому секторі. Однак цей потенціал поки що не реалізований

повністю, переважно через потребу в суттєвих інвестиціях у модернізацію технологій і проходження сертифікацій відповідно до стандартів ЄС.

Окремим напрямком розвитку є зростання інтересу до органічного дитячого харчування. Сучасні споживачі дедалі більше цінують безпечність, натуральність продуктів і відсутність шкідливих домішок. Відповідаючи на ці запити, на ринку з'являються перші органічні товари для дітей, хоча їхня частка наразі не перевищує 2% [38].Такий стан спричинений високою вартістю отримання сертифікатів, обмеженим доступом до органічної сировини та низькою купівельною спроможністю цільової аудиторії. Водночас перспектива розвитку цього сегмента є значною в умовах гармонізації українських нормативів із європейськими стандартами та можливостей експорту продукції в країни ЄС.

Галузь також стикається з низкою зовнішніх викликів. У першу чергу це військові дії, які порушили логістичні зв’язки, змінили структуру попиту і призвели до тимчасової зупинки роботи деяких виробничих підприємств. Крім того, економічна нестабільність, інфляція та коливання валютного курсу ускладнюють доступ до імпортної сировини та підвищують собівартість готової продукції. Попри ці проблеми, державна підтримка харчової промисловості, зокрема програми грантового фінансування для переробних підприємств у рамках ініціативи «єРобота», стимулює інвестиції у виробництво дитячого харчування.

Структуру виробництва дитячого харчування можна побачити у таблиці 2.1

Таблиця 2.1

Структура виробництва дитячого харчування в Україні

Вид продукції	Частка у виробництві,%
Молочні суміші	45
Фруктово-овочеві пюре	30
Дитячі соки	15
Інше(каші, печиво тощо)	10

Джерело: створено автором за даними [39,40].

За даними таблиці 2.1 можна побачити, що є перевага молочних сумішей у структурі вітчизняного виробництва дитячого харчування, які становлять майже половину всього обсягу продукції - 45%. Така ситуація зумовлена значною потребою у замінниках грудного молока в перші місяці життя немовлят, а також стабільним попитом на адаптовані формули. Друге місце за важливістю займають фруктово-овочеві пюре - 30%, що вказує на активний розвиток виробництва продукції для прикорму. Дитячі соки охоплюють 15% ринку, тоді як інші види продукції, такі як каші, печиво та комбіновані вироби, складають найменшу частку - всього 10%. Загалом така структура свідчить про концентрацію українських виробників на ключових категоріях дитячого харчування, але також виявляє потенціал для розширення асортименту, особливо у напрямку готових страв і спеціалізованої функціональної продукції.

Галузь дитячого харчування в Україні зазнала істотних трансформацій протягом останніх п’яти років, переживаючи вплив зовнішніх потрясінь, таких як пандемія COVID-19, повномасштабна війна та економічна нестабільність. Однак навіть у складних умовах у період з 2023 до 2025 року чітко простежується тенденція до відновлення та збільшення обсягів виробництва. Це свідчить про здатність підприємств адаптуватися до змін і стабільний внутрішній попит на продукцію для найуразливішої категорії споживачів - дітей раннього віку.

Згідно з даними аналітичного порталу MilkUA.info, за перші десять місяців 2025 року обсяги виробництва продуктів дитячого харчування в Україні зросли на 17 % порівняно з аналогічним періодом 2024 року. Найбільше зростання спостерігається у сегментах кисломолочної продукції - +44 % і сирів кисломолочних - +65 %, що вказує на підвищення довіри до українського виробника в категорії функціональних і поживних продуктів, які потребують суворого дотримання санітарно-гігієнічних стандартів. Тим часом рідке молоко показало помірне збільшення обсягів виробництва на рівні 5 %, а дитячі соки, які є однією з найстаріших категорій на ринку, зросли лише на 3 %. Хоча ці

показники демонструють певну стабілізацію попиту на традиційні продукти, загальна динаміка розвитку галузі виглядає оптимістичною [41].

Уже наприкінці 2024 року показники виробництва перевищили рівень 2023 року, коли зростання становило лише 3,1 %. Це стало першим обережним кроком до виходу галузі з кризи, спричиненої війною. У 2024 році процес відновлення набув більш усталеного характеру, а показники перевершили докризовий рівень. Важливим фактором стало повернення споживачів до національної продукції, що стало можливим завдяки відновленню логістичних ланцюгів, покращенню енергозабезпечення підприємств та налагодженню систем сертифікації й контролю якості [41].

У 2022 році, відповідно до оцінок очільника Національної асоціації виробників дитячого харчування, внутрішній ринок впав приблизно на 28 %. Це скорочення охоплює всі основні категорії продукції, включаючи готові пюре, каші, молочні суміші, соки та спеціалізовану функціональну їжу для дітей раннього віку. Проте ще драматичнішою була оцінка загального падіння попиту згідно з даними профільного видання Infagro, споживання дитячого харчування в Україні у 2022 році зменшилося на 42 % у порівнянні з попереднім роком. Основними причинами стали міграція населення, тимчасова зупинка роботи підприємств у зоні бойових дій, проблеми з логістикою та загальне зниження купівельної спроможності українських родин.

Упродовж 2023 року простежувалося поступове пожвавлення виробництва. За аналітичними даними Infagro, вже за підсумками перших 10 місяців 2023 року галузь досягла рівня обсягів виробництва 2021 року, що розглядається як докризовий період. Таке відновлення стало можливим завдяки консолідації внутрішнього виробника, реалізації державних програм підтримки агропереробки та частковому переорієнтуванню логістичних потоків на західні регіони та країни ЄС [42].

Також важливо зауважити, що зростання у 2023–2025 роках не є рівномірним у всіх товарних групах. Найактивніше відновлюється виробництво локальної продукції з невеликим строком зберігання, наприклад, дитячих

йогуртів, сирків, молочної продукції, що є затребуваною серед споживачів завдяки своїй свіжості, натуральності та ціні. У той час як сухі адаптовані суміші, які значною мірою імпортуються, відновлюються повільніше через складність виробничих технологій та залежність від імпортних інгредієнтів. Таким чином, аналіз динаміки обсягів виробництва у галузі дитячого харчування в Україні у 2021–2025 роках демонструє складну, але закономірну траєкторію: після значного падіння у 2022 році спостерігається поступове зростання та стабілізація. Зростання у 2025 році на рівні 17 % є найвищим показником за п’ять років і може свідчити про повернення довіри споживачів, зростання інвестиційної активності у галузі та прагнення вітчизняного бізнесу задовольнити внутрішній попит, не покладаючись на імпорт [42].

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що галузь дитячого харчування в Україні поступово переходить від кризи до фази активного розвитку. Важливим завданням найближчих років буде збереження позитивної динаміки, розширення виробничих потужностей, удосконалення логістики та просування вітчизняної продукції як на внутрішньому ринку, так і за його межами. З боку держави доцільним є розроблення цільових програм підтримки виробників дитячого харчування, що мають критичне значення для продовольчої безпеки та здоров’я населення. Дослідження виробництва дитячого харчування в Одеському регіоні має високу актуальність, зумовлену цілою низкою науково-практичних і соціально-економічних чинників, що впливають як на розвиток харчової промисловості України загалом, так і на прогрес регіону зокрема.

Насамперед варто наголосити, що дитяче харчування є однією з ключових груп продуктів, які мають прямий вплив на фізичний стан, здоров’я і розвиток дітей. Забезпечення якісного, безпечного та збалансованого харчування для юного покоління є стратегічним завданням будь-якої країни. Це робить виробничу галузь, де створюються суміші, пюре, каші, соки та інші спеціалізовані продукти, надзвичайно значущою, і з нею пов’язані суворі регуляторні вимоги. У цьому контексті дослідження обсягів виробництва

дитячого харчування на рівні Одеського регіону допомагає оцінити його ресурси та окреслити пріоритетні напрями розвитку галузі.

Окрім того, Одеська область має стратегічні переваги, що пов'язані з її географічним положенням і сільськогосподарською базою. Регіон здатен задовольняти потреби виробництва дитячого харчування завдяки вирощуванню овочів, фруктів, зернових культур та розвитку молочного тваринництва. Одеська область також може використовувати свої аграрні ресурси для нарощування експортного потенціалу. Доступ до морських портів забезпечує зручну логістику й створює можливості виходу продукції на міжнародні ринки.

Розвиток у сфері дитячого харчування має вагоме соціальне значення для регіону. Збільшення потужностей виробництва та покращення якості продукції дають змогу населенню краще задовольняти потреби у високоякісних харчових товарах, що набуває критичного значення в умовах соціально-економічних викликів. Крім того, розширення виробничих масштабів сприяє створенню нових робочих місць та стимулюванню розвитку суміжних секторів економіки– від сільського господарства до логістики та торгівлі.

Однак загальні аналізи ринку (рецензії, звіти) не дають розбивки за регіонами на рівні областей – тобто нема публічних даних, які б показували, скільки тонн або який відсоток від загальноукраїнського виробництва припадає на Одещину.

Ефективне управління галуззю дитячого харчування потребує ретельного аналізу регіонального виробництва. Такі дані дозволяють визначити тенденції ринку, прогнозувати майбутні потреби та розробляти політику підтримки місцевих виробників. Для Одеського регіону це особливо важливо через його потенціал стати лідером у загальноукраїнському обсязі виробництва. Водночас необхідно врахувати ключові проблеми, як-от конкуренцію з імпортними продуктами, нестачу інвестицій та потребу в модернізації технологій.

Частку Одеської області у загальному виробництві дитячого харчування в Україні у 2024 році можна побачити у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Частка Одеської області у загальному виробництві дитячого харчування в Україні

Показник	Обсяг, тис. тон	Частка,%
Загальний обсяг виробництва	52,0	100
Обсяг виробництва в Одеській області	2,1	9,81

Джерело: створено автором за даними [43].

За даними таблиці 2.2 можна побачити, що Одеська область забезпечує майже 10% від загального обсягу виробництва дитячого харчування в Україні. Це є свідченням стабільного функціонування регіонального виробництва та його значущості в структурі національної харчової промисловості. Такий результат обумовлений наявністю спеціалізованих підприємств, сприятливих умов для вирощування сировини, а також логістичних переваг регіону. Разом з тим, існує потенціал для подальшого зростання частки регіону за рахунок модернізації виробництва, впровадження інноваційних технологій та розширення асортименту продукції.

Розвиток виробництва дитячого харчування в Одеському регіоні стикається з багатовимірним набором проблем та бар'єрів, які мають як внутрішній, так і зовнішній характер. Ці обмеження істотно уповільнюють темпи зростання галузі, знижують її інвестиційну привабливість і створюють перешкоди для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. У поточних умовах варто детально розглянути основні проблеми, що впливають на галузь.

Військові дії стали головним фактором цих змін, призвівши до забруднення сільгоспугідь вибухонебезпечними предметами, руйнування систем зрошення, скорочення оброблюваних площ і втрати сезонної робочої сили. За оцінками Міністерства аграрної політики та продовольства України, понад чверть сільськогосподарських земель у південних областях перебувають

у високій зоні ризику для землеробства, частина з них потребує тривалого процесу розмінування [44].

Економічні фактори також суттєво впливають на стан галузі. Коливання цін на енергоносії, труднощі з транспортом через блокування портів Чорного моря, здорожання палива, упаковки, добрив та кормових добавок значно підвищили собівартість і первинної сировини, і готової продукції. Для підприємств дитячого харчування це особливо проблематично через необхідність забезпечення стабільності та високої якості ресурсів. Нестача екологічно чистої та сертифікованої сировини стає причиною збільшення витрат на імпорт або змушує скорочувати асортимент продукції [44].

Для повного впровадження HACCP невелике підприємство повинно витратити від 150 тисяч до 500 тисяч гривень без урахування вартості нових технологій. Додатково вагомий фінансовий тягар створюють регулярні аудити й навчання персоналу [45].

Основні бар'єри розвитку галузі дитячого харчування в Одеському регіоні можна побачити у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Основні бар'єри розвитку галузі дитячого харчування в Одеському регіоні

Бар'єр	Суть проблеми	Наслідки
Дефіцит сировини	Зниження врожайності, порушення логістики, висока ціна на агропродукцію	Зменшення обсягів виробництва, зростання собівартості
Конкуренція з імпортом	Висока частка імпортної продукції, сильні бренди, лібералізація торгівлі	Витіснення локальних виробників, втрата частки ринку
Стандарти безпеки	Висока вартість впровадження та дотримання HACCP, ISO	Недоступність для МСП, складнощі з експортом
Дефіцити кадрів	Міграція молоді, відсутність кваліфікованих інженерів, слабка профорієнтація	Зниження якості продукції, нестабільність виробничих процесів

Джерело: створено автором [46,47].

Аналізуючи ключові бар’єри, які наведені в таблиці 2.3, які гальмують розвиток виробництва дитячого харчування в Одеському регіоні, можна виокремити системні виклики як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. У контексті воєнного часу аграрна сировинна база, що має критичне значення для переробної промисловості, зазнала фізичних ушкоджень або стала економічно недоступною. Це безпосередньо впливає на зростання собівартості продукції та порушення стійкості логістичних ланцюгів. До того ж, конкуренція з імпортними товарами посилює тиск на місцевих виробників, які часто стикаються з обмеженими маркетинговими можливостями й дефіцитом фінансових ресурсів для проведення масштабної модернізації.

Одеський регіон демонструє позитивні тенденції у сфері виробництва дитячого харчування, що вказує на наявність перспектив для розвитку та стабілізації галузі. Одним із ключових чинників є зростаючий попит на безпечну та якісну продукцію для дітей. Батьки, усвідомлюючи ризики, пов'язані з харчовими алергенами, та важливість здорового харчування у ранньому віці, дедалі частіше вибирають продукцію із прозорим походженням, ретельно контрольованими технологічними процесами та відповідністю міжнародним стандартам якості, таким як HACCP, ISO 22000 та FSSC. За аналітичними даними аграрного ринку, в Україні попит на функціональні і безпечні продукти продовжує стабільно зростати. Навіть у кризові періоди витрати споживачів на товари дитячого призначення скорочуються значно менше порівняно з іншими категоріями продовольства [48].

Також вагомою особливістю є розвиток тенденції підтримки локальних брендів і виробників, зокрема органічної та екологічно чистої продукції. Споживачі все більше надають перевагу товарам місцевого виробництва, що забезпечує економію на логістиці, свіжість продукції та прозорість походження сировини. При цьому держава активно сприяє розвитку органічного виробництва через механізми підтримки та популяризацію сертифікації органічних продуктів, зокрема завдяки співпраці з міжнародними програмами технічної допомоги. У Міністерстві аграрної політики та продовольства

України зазначають, що площа сертифікованих органічних сільськогосподарських угідь в Одеській області збільшилася з 8,4 тисячі гектарів у 2021 році до 11,1 тисячі гектарів у 2024 році. Це створює потужний фундамент для забезпечення екологічно чистої сировини для дитячого харчування [49].

Стратегічною перевагою Одеського регіону є його портова інфраструктура, яка сприяє розвитку експортного потенціалу. Наявність морських торговельних шляхів через порти Одеси, Чорноморська та Південного дозволяє оптимізувати логістичні витрати при виході на міжнародні ринки.. Це відкриває перспективи створення експортно-орієнтованих кластерів у зоні впливу Одеського морського вузла [50].

Позитивні тенденції розвитку виробництва дитячого харчування в Одеському регіоні можна побачити в таблиці 2.4

Таблиця 2.4

Позитивні тенденції розвитку виробництва дитячого харчування в Одеському регіоні

Тенденція	Характеристика	Наслідки
Зростання попиту на якісну продукцію	Суспільний запит на безпеку, сертифіковану якість, прозоре походження	Розширення ринку збуту, розвиток технологій
Популярність локальних брендів	Підтримка місцевих виробників, зростання органічного виробництва, державне стимулювання	Зміцнення регіонального бізнесу, покращення якості сировини
Розвиток експорту через порти	Вигідне географічне положення, прямий вихід до міжнародних торговельних маршрутів	Можливість розширення ринків, збільшення валютної виручки

Джерело: створено автором

За даними таблиці 2.4 можна зробити висновок, що попри низку об’єктивних труднощів, Одеський регіон володіє вагомими конкурентними

перевагами для розвитку галузі дитячого харчування. За умови раціонального використання логістичної інфраструктури, модернізації виробничих потужностей та ефективного позиціювання локальних брендів, галузь здатна не лише задовольняти внутрішній попит, але й відігравати роль експортного драйвера.

Розвиток виробництва дитячого харчування в Одеському регіоні значною мірою залежить від впливу зовнішніх факторів, які формують його базові умови функціонування в нинішніх соціально-економічних реаліях. Основними напрямками такого впливу є безпекова ситуація, макроекономічна стабільність і державна підтримка галузі. Взаємодія цих чинників визначає потенціал розвитку як великих виробничих підприємств, так і малого та середнього бізнесу, що зумовлює необхідність детального аналізу і стратегічного врахування в процесах планування.

Одеський регіон, як один із ключових південних регіонів України, особливо відчув вплив військових подій, що розпочалися з повномасштабної агресії. Безпекові виклики, зокрема постійні обстріли критичних об’єктів інфраструктури, створили значні проблеми для логістики. Зруйновані морські порти (Одеса, Чорноморськ, Южне), пошкодження залізничних і автомобільних шляхів суттєво ускладнили транспортування як сировини, так і готової продукції. Виробники дитячого харчування опинилися у ситуації підвищених витрат і нестабільності маршрутів постачання. Дослідницький центр при KSE Institute станом на 2024 рік повідомляє, що через загрози транспортування підприємства Одеської області змушені переходити на дорожчі внутрішні маршрути або скорочувати обсяги виробництва через порушення ланцюгів поставок[51].

Попри ці складності держава вживає заходи для підтримки галузі. В рамках Програми відновлення переробної промисловості, яку Міністерство аграрної політики реалізує спільно з міжнародними партнерами, передбачено фінансову допомогу для модернізації виробництв, включаючи гранти і пільгове кредитування. Крім того, урядова програма "єРобота" дозволила низці

підприємств Одещини отримати компенсацію витрат на технічне оснащення і покращити умови діяльності. Однак доступ до цих програм залишається обмеженим для малого бізнесу через складнощі із конкурсним відбором або недостатню інформаційну підтримку в оформленні необхідної документації[52].

Основні зовнішні чинники впливу на виробництво дитячого харчування в Одеському регіоні наведені в таблиці 2.5

Таблиця 2.5

Основні зовнішні чинники впливу на виробництво дитячого харчування в Одеському регіоні

Чинник	Вплив	Наслідки
Військові дії та логістика	Руйнування інфраструктури, порушення постачання	Зростання витрат, зниження темпів виробництва
Валютні ризики та інфляція	Коливання курсу, зростання вартості імпортних складників	Здорожчання продукції, зниження прибутковості
Державні програми підтримки	Кредитування, гранти, модернізація	Потенціал розвитку за наявності доступу до ресурсів

Джерело: створено автором

За даними таблиці 2.5 можна зробити висновок, що зовнішні чинники справляють комплексний і переважно дестабілізуючий вплив на розвиток виробництва дитячого харчування в Одеському регіоні. Військові дії та логістичні обмеження суттєво ускладнюють функціонування ланцюгів постачання й обумовлюють додаткові витрати, що прямо впливає на зменшення обсягів виробництва. Валютні ризики та інфляційні процеси, зокрема зростання вартості імпортозалежних компонентів, знижують прибутковість підприємств і призводять до подорожчання кінцевої продукції. Водночас державні програми підтримки створюють потенціал для стабілізації та модернізації галузі, однак ефективність їх впливу значною мірою залежить від реального доступу виробників до фінансових ресурсів, технічної допомоги та спрощення бюрократичних процедур.

Аналіз стану та перспектив розвитку галузі дитячого харчування в Одеському регіоні дозволяє зробити кілька ключових висновків. Регіон має

значний стратегічний потенціал завдяки сприятливим кліматичним умовам, аграрній базі та наявності підприємств, що спеціалізуються на виробництві дитячої продукції, таких як АТ «Одеський консервний завод дитячого харчування». Водночас його фактична частка в загальноукраїнському виробництві залишається невеликою лише 9,81%. Це вказує на певну недооціненість і значний потенціал для подальшого розвитку.

Основні тенденції галузі в регіоні демонструють, з одного боку, стабільність виробництва, попри складні умови, а з іншого вплив стримувальних чинників. Найважливіші з них включають дефіцит якісної сировини внаслідок зниження врожайності, логістичні труднощі, високий рівень конкуренції з боку імпортної продукції, брак кваліфікованих кадрів і значні витрати на дотримання стандартів безпеки. Крім того, зовнішні фактори, такі як воєнний стан, інфляція та нестабільність валютного курсу, суттєво впливають на економічні аспекти галузі.

Незважаючи на ці виклики, регіон має перспективи для розвитку галузі. Для цього необхідно впроваджувати державні програми підтримки, інвестувати в технологічну модернізацію та проводити активну профорієнтаційну роботу для забезпечення підприємств кваліфікованими кадрами. За умови належної координації дій органів влади, створення сприятливих умов для діяльності малих і середніх підприємств, а також адаптації продукції до міжнародних стандартів якості, Одеський регіон має потенціал стати одним із провідних центрів українського ринку дитячого харчування.

2.2. PEST-аналіз та SWOT-аналіз галузі виробництва дитячого харчування Одеського регіону

Сучасна глобалізація, загострення міжнародної конкуренції та підвищення вимог споживачів до якості харчової продукції змушують підприємства, що працюють у сфері дитячого харчування, постійно здійснювати моніторинг і комплексну оцінку зовнішнього середовища. Це стає

особливо актуальним для таких регіонів, як Одеська область, де поєднуються аграрний, логістичний, науковий та промисловий ресурси. Виробництво продуктів дитячого харчування в регіоні належить до соціально важливих та чутливих галузей, оскільки безпосередньо впливає на здоров'я й добробут дітей. Забезпечення дитячого населення високоякісними, безпечними та адаптованими до вікових потреб продуктами є ключовим фактором формування фізично і розумово розвиненого майбутнього покоління.

PEST-аналіз є важливим інструментом стратегічного управління, який дозволяє підприємству системно оцінити зовнішнє середовище та зрозуміти, як макрорівневі фактори впливають на його діяльність.

Втім, навіть за таких переваг діяльність підприємств у сфері дитячого харчування значною мірою залежить від впливу зовнішніх факторів – політичних, економічних, соціальних і технологічних. У цьому контексті проведення PEST-аналізу є необхідним інструментом для систематизації та комплексного дослідження цих аспектів.PEST-аналіз для виробництва дитячого харчування в Одеському регіоні представлено в таблиці 2.6

Таблиця 2.6

PEST-аналіз галузі виробництва дитячого харчування Одеського регіону

P-політичні	E-економічні
1. Державна політика у сфері дитячого харчування 2. Регуляторні вимоги та нагляд 3. Військово-політична ситуація 4. Державні програми підтримки 5. Гармонізація стандартів ЄС 6. Контроль Держпродспоживслужби 7. Перевірка якості та безпеки 8. Участь у європейських програмах сертифікації	1. Зниження купівельної спроможності 2. Інфляція, валютні коливання 3. Вартість логістики та пального 4. Потенціал експорту 5. Дефіцит інвестицій у виробництво 6. Скорочення внутрішнього попиту 7. Ризики постачання через воєнний стан

Продовження табл. 2.6

S-соціальні	T-технологічні
1. Зниження народжуваності 2. Міграція та зміна структури населення 3. Суспільна увага до якості 4. Орієнтація на екологічне опакування 5. Суспільна увага до якості Акцент на натуральних продуктах	1. Інновації у виробництві 2. Автоматизація та цифровізація 3. Недостатній рівень локальних розробок 4. Автоматизація ліній 5. Цифровий контроль якості 6. Онлайн-моніторинг процесів

Джерело: створено автором

Проведення PEST-аналізу зовнішнього середовища функціонування підприємств, що займаються виробництвом дитячого харчування в Одеському регіоні, дозволило виявити низку ключових факторів, які суттєво впливають на формування стратегій, оперативну діяльність та перспективи розвитку цієї важливої галузі. Ідентифіковані чинники демонструють складність і високу динаміку зовнішніх умов, у яких працюють виробники, акцентуючи на необхідності впровадження адаптивних і проактивних підходів до управління.

У політичній сфері спостерігається подвійна динаміка. З одного боку, держава приділяє значну увагу забезпеченню продовольчої безпеки та імпортозаміщенню, ініціюючи програми підтримки агропромислового комплексу - особливо в умовах воєнної економіки. Це відкриває перспективи для залучення інвестицій, отримання грантів і зміцнення довіри до української продукції. З іншого боку, триваючі воєнні дії та нестабільність нормативно-правової бази створюють серйозні ризики для логістики та виробничих потужностей. Особливо це відчутно у прифронтових зонах, де бізнеси змушені постійно пристосовуватися до нових реалій і виконувати підвищені вимоги щодо безпеки.

Економічні умови мають переважно стримуючий ефект на розвиток галузі. Серед основних проблем - зниження купівельної спроможності

населення, висока інфляція, коливання валютного курсу та зростання вартості логістики й сировини, що обмежують можливості для масштабування, модернізації виробництва та оновлення асортименту. Проте поступове відновлення портової інфраструктури Одещини та розширення доступу до європейських ринків відкривають нові можливості для експорту української продукції, яка відповідає міжнародним стандартам якості. Такий напрямок може компенсувати локальне зниження попиту і стати опорою для подальшого розвитку.

Соціальні фактори спричиняють довготривалі виклики для регіонального ринку дитячого харчування. В умовах воєнного стану спостерігається поступове зниження народжуваності, а також відтік молодих сімей із регіону, що звужує цільову аудиторію. Водночас зростає інтерес до здорового способу життя та якісної екологічної продукції як серед тенденцій споживчого ринку. Це створює передумови для розвитку нішевих сегментів, орієнтованих на органічну, натуральну й функціональну продукцію, що відкриває перспективи для малих підприємств із швидкою реакцією на зміни ринку.

Технологічний аспект підкреслює два ключових виклики. По-перше, загальна застарілість технічного парку на багатьох підприємствах, низький рівень автоматизації виробництва та цифровізації процесів ускладнюють підвищення продуктивності. По-друге, слабкість локальної наукової бази й інженерних рішень ускладнює впровадження сучасних технологій. Проте Одеський регіон має значний потенціал для зміцнення співпраці між виробниками та навчально-науковими установами, такими як Одеський національний технологічний університет. Залучення науковців може прискорити запровадження технологічних вдосконалень, включаючи автоматизацію контролю якості, інноваційну упаковку та персоналізовані продукти для дитячого харчування.

У сучасних умовах, що характеризуються швидкими змінами зовнішнього середовища, посиленням конкурентного тиску та ускладненням функціонування підприємств, особливо у соціально значущих сферах, таких як

виробництво дитячого харчування, виникає дедалі гостріша потреба в практичних і системних інструментах стратегічного аналізу. Одним із найбільш дієвих підходів є SWOT-аналіз, який дозволяє комплексно оцінити як внутрішній потенціал підприємства, так і вплив зовнішніх факторів. Цей метод сприяє глибокому дослідженню сильних і слабких сторін об'єкта аналізу, одночасно виявляючи можливості та загрози, що виникають через взаємодію підприємства з макро- та мікросередовищем.

Особлива актуальність використання SWOT-аналізу у сфері виробництва дитячого харчування пояснюється стратегічною важливістю цієї галузі для забезпечення суспільного здоров'я та підтримки продовольчої безпеки. Ця сфера відзначається високим рівнем регуляційної залежності, чутливістю до демографічних і соціальних змін, необхідністю постійного впровадження інновацій, а також потребою адаптації до динамічно змінюваних вимог споживачів. У таких умовах SWOT-аналіз стає ключовим інструментом, який дозволяє систематично оцінювати внутрішні ресурси, організаційну готовність до трансформацій, ефективність управлінських процесів та здатність інтегрувати новітні технологічні рішення в поточну діяльність.

З точки зору стратегічного планування, SWOT-аналіз відіграє роль базового діагностичного засобу, що забезпечує ухвалення аргументованих управлінських рішень через гармонізацію переваг і ризиків. Ключовим є його потенціал у виявленні прихованих резервів розвитку, розробці реалістичних стратегій з урахуванням існуючих викликів і обмежень зовнішнього середовища, а також формуванні прогнозів щодо можливих сценаріїв змін на ринку. Такий підхід сприяє побудові стійких бізнес-моделей, здатних реагувати на динаміку сучасних умов.

SWOT-аналіз для виробництва дитячого харчування в Одеському регіоні наведено в таблиці 2.7

Таблиця 2.7

SWOT-аналіз галузі виробництва дитячого харчування Одеського регіону

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Наявність сільськогосподарського потенціалу в регіоні (сировинна база). 2. Географічна близькість до морських і сухопутних логістичних вузлів. 3. Досвід окремих виробників у дотриманні міжнародних стандартів якості. 4. Наявність освітніх та наукових установ, які можуть сприяти розвитку інновацій. 5. Розвиток кооперативного виробництва сировини. 6. Позитивний імідж українських товарів на ринках ЄС. 7. Гнучкість малих і середніх виробників у адаптації до змін ринку.	1. Недостатній рівень технологічного оснащення багатьох підприємств. 2. Обмежена диверсифікація продукції, вузький асортимент. 3. Брак сертифікованих спеціалістів у сфері харчових технологій. 4. Недостатній рівень маркетингових стратегій на регіональному та національному ринках. 5. Застарілі технології пакування і зберігання продукції. 6. Висока собівартість через малий обсяг виробництва. 7. Залежність від імпортного обладнання та інгредієнтів.
Можливості	**Загрози**
1. Розширення внутрішнього ринку через зростання попиту на якісне дитяче харчування. 2. Державна підтримка у межах програм розвитку аграрного та харчового секторів. 3. Експортний потенціал у країни ЄС та Близького Сходу. 4. Залучення діаспори як споживачів за кордоном. 5. Використання української сировини як експортного активу. 6. Залучення діаспори як споживачів за кордоном. 7. Зростання попиту на органічне й безглютенове харчування.	1. Військово-політична нестабільність в регіоні та країні в цілому. 2. Зниження купівельної спроможності населення. 3. Демографічна криза (зменшення народжуваності). 4. Жорсткі регуляторні вимоги та високі витрати на сертифікацію. 5. Втрата частини внутрішнього ринку через міграцію сімей за кордон. 6. Високі ризики для інвесторів у промисловість. 7. Можливі перебої з електроенергією та пальним.

Джерело: створено автором

Згідно з даними таблиці 2.7, виробництво дитячого харчування в Одеському регіоні має значний потенціал для розвитку, але стикається як із внутрішніми, так і зовнішніми викликами. Серед ключових сильних сторін слід виокремити потужний сільськогосподарський потенціал, який забезпечує стабільну сировинну базу, вигідне географічне розташування з доступом до

морської та сухопутної логістики, а також окремі успішні приклади адаптації до міжнародних стандартів якості. Крім цього, присутність освітніх і наукових установ створює передумови для впровадження інновацій у харчовій промисловості.

Проте галузь має низку слабких сторін, які стримують її розвиток. Найбільшими проблемами є застаріле технологічне оснащення підприємств, недостатня різноманітність продукції та дефіцит кваліфікованих кадрів, що знижує конкурентоспроможність сектору. Також варто зазначити відсутність ефективних маркетингових стратегій, які обмежують просування продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Оцінка перспектив показує, що за умови успішної реалізації державних програм підтримки, зростання попиту на якісне дитяче харчування, а також активного виходу на експортні ринки, зокрема країни Європейського Союзу та Близького Сходу, галузь має суттєві можливості для розвитку. Значним потенціалом є також залучення інвестицій і міжнародної технічної допомоги з метою модернізації виробничих процесів.

Водночас сфера виробництва дитячого харчування стикається із серйозними загрозами ззовні. Основними факторами ризику залишаються військово-політична нестабільність, демографічний спад і зниження купівельної спроможності населення. Крім цього, високі витрати на регуляторні процедури й сертифікацію створюють фінансові бар’єри для розвитку малого та середнього бізнесу.

Отже, проведений SWOT-аналіз вказує на те, що успішний розвиток галузі можливий лише за умови ефективного використання її сильних сторін і можливостей у поєднанні з комплексною роботою над мінімізацією слабких місць та пом’якшенням зовнішніх загроз. Для цього необхідно впроваджувати інноваційні технології, зміцнювати кадровий потенціал, стимулювати залучення інвестицій та адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Загалом, в цьому секторі потребує адаптивного підходу, орієнтованого на підвищення стійкості й гнучкості підприємств.

Регіон має низку конкурентних переваг: доступ до сировинних ресурсів, вигідне логістичне розташування, наявність досвіду окремих виробників щодо впровадження стандартів якості, а також потужний науково-освітній потенціал для розвитку інновацій. Утім, виявлено серйозні внутрішні проблеми, зокрема застарілі технології на багатьох виробничих майданчиках, недостатню кількість кваліфікованих фахівців, обмежену диверсифікацію асортименту продукції та слабкі маркетингові інструменти.

Серед зовнішніх загроз найбільш вагомими є військово-політична нестабільність, скорочення купівельної спроможності населення, демографічний спад і високі витрати на дотримання регуляторних норм. Однак розвиток державних програм підтримки, зростання популярності здорового харчування та експортний потенціал до країн ЄС і Близького Сходу створюють додаткові можливості для зростання та модернізації галузі.

Ефективне просування виробництва дитячого харчування в регіоні потребує системного підходу, який поєднував би внутрішню трансформацію підприємств із проактивним реагуванням на зовнішні фактори. Досягнення стратегічних цілей можливе через впровадження сучасних технологій, інвестиції в розвиток людського капіталу, тісну співпрацю з науковими організаціями та запровадження гнучких управлінських рішень. Це дасть змогу не лише посилити позиції місцевих виробників на внутрішньому ринку, але й підвищити їхню конкурентоспроможність на міжнародній арені.

2.3. Експортно-імпортний баланс галузі виробництва дитячого харчування в Україні

Експортно-імпортний баланс у секторі виробництва дитячого харчування в Україні є ключовим показником, що відображає рівень конкурентоспроможності галузі, її інтеграцію в глобальну економіку та

здатність адаптуватися до сучасних викликів. У контексті наростаючої глобалізації, економічної трансформації та поглиблення міжнародної співпраці важливість аналізу цього співвідношення для харчової промисловості зростає. Особливо актуально це для таких чутливих сегментів, як дитяче харчування, адже саме його доступність, якість і стабільність цін безпосередньо впливають на фізичний і когнітивний розвиток дітей, а також на соціальне благополуччя населення.

Стан галузі дитячого харчування в Україні характеризується поступовою модернізацією, хоча вона залишається значною мірою залежною від імпорту. Така залежність виникає через низку причин, серед яких технологічна недостатність деяких виробництв і зміна споживчих пріоритетів на користь імпортної продукції, яку часто асоціюють із вищою якістю. Однак за останні роки помітно зріс експортний потенціал українських виробників дитячого харчування, що свідчить про зростання довіри до їхньої продукції на міжнародних ринках.

Аналіз експортно-імпортного балансу дає можливість не тільки оцінити реальні обсяги зовнішньоторговельних операцій, але й глибше зрозуміти структуру ринку, існуючі бар'єри, перспективи державної підтримки та потенційні точки зростання. Цей аналіз відповідає на ключові питання: наскільки ефективною є державна політика у сфері стимулювання експорту та імпортозаміщення? Які сегменти залишаються залежними від змін у зовнішньому попиті? Чи готова галузь до освоєння нових ринків з огляду на геополітичні, логістичні й технологічні виклики?

Імпортна залежність української галузі дитячого харчування передусім пов'язана із потребою у спеціалізованих інгредієнтах, добавках або готовій продукції, яка не виробляється в країні чи поступається якістю міжнародним конкурентам. Особливо це стосується лікувальних і гіпоалергенних продуктів, які потребують високих стандартів контролю. Водночас окремі українські підприємства демонструють високу продуктивність, забезпечуючи як внутрішній, так і зовнішній попит.

Експортно-імпортний баланс слугує не лише показником співвідношення ввезених і вивезених обсягів продукції, але й відображає додану вартість товарів, ступінь впровадження інновацій, рівень локалізації виробництва та ефективність міжгалузевої взаємодії. У цьому аспекті важливу роль відіграє державна політика, включаючи питання митного регулювання, сертифікації продукції, субсидування, розвиток експортної інфраструктури, створення кластерів і технопарків.

Аналіз експортно-імпортного балансу сегменту дитячого харчування в Україні дає можливість глибше оцінити продуктивність національного виробництва, його здатність конкурувати на міжнародній арені, ступінь залежності від зовнішніх поставок, а також окреслити ключові стратегічні пріоритети розвитку галузі. Останні роки характеризуються неоднозначними тенденціями: з одного боку, відкриваються перспективи розширення експорту, зумовлені сприятливими аграрними ресурсами та зростаючим попитом на екологічно чисту продукцію. З іншого боку, висока частка імпортних товарів на внутрішньому ринку демонструє існування серйозних технологічних і структурних викликів для національних виробників.

Динаміку експорту та імпорту дитячого харчування в Україні на період 2021-2024 роки наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка експорту та імпорту дитячого харчування в Україні

2021 - 2024 роки

Рік	Обсяг експорту, млн дол США	Обсяг імпорту, млн дол США	Торговельне сальдо, млн дол. США
2021	12,7	83,1	-70,4
2022	8,4	71,6	63,2
2023	9,6	75,2	65,6
2024	11,2	78,0	66,8

Джерело: створено автором [53].

Аналіз динаміки зовнішньої торгівлі дитячим харчуванням в Україні за період з 2021 по 2024 роки демонструє стабільно негативне торговельне сальдо, що відображає переважання імпорту над експортом у даній сфері. Хоча спостерігаються певні коливання, імпорт суттєво перевищує експортні показники: у 2021 році розрив становив понад 70 млн доларів США, тоді як у 2024 році ця різниця склала 66,8 млн доларів США. Така ситуація засвідчує значну залежність українського ринку від зарубіжних постачальників, що підвищує ризики для забезпечення продовольчої безпеки в сегменті дитячого харчування.

У період з 2022 по 2024 роки помітний позитивний тренд щодо збільшення експортного потенціалу, який зріс з 8,4 млн доларів США у 2022 році до 11,2 млн доларів США у 2024 році. Ця тенденція може свідчити про поступове освоєння нових міжнародних ринків українськими виробниками або покращення конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Водночас обсяги імпорту також продовжують зростати, що може бути наслідком розширених уподобань українських родин чи обмежень у доступності якісної продукції вітчизняного виробництва.

Загалом структура зовнішньої торгівлі дитячим харчуванням потребує комплексних змін, зокрема державної підтримки національного виробництва та стимулювання імпортозаміщення. Стратегічними напрямками розвитку галузі мають стати посилення технологічної бази виробників, забезпечення продукції міжнародними сертифікатами якості, а також активне розширення географії експорту. Це сприятиме зменшенню залежності від імпорту та поліпшенню торговельного балансу, водночас забезпечуючи продовольчу безпеку для наймолодших споживачів країни.

Військові події суттєво вплинули на експортно-імпортний баланс у секторі виробництва дитячого харчування в Україні, кардинально змінивши його структуру та динаміку розвитку. Одним із ключових наслідків стала втрата традиційних експортних ринків, особливо у країнах СНД. Зокрема, росія та білорусь, які донедавна були важливими імпортерами української продукції,

після 2022 року стали фактично недоступними для торгівлі. Це призвело до зниження загального обсягу експорту та змусило українських виробників швидко переорієнтуватися на нові ринки збуту.

У контексті змін економічної та політичної реальності стратегічним напрямом зовнішньої торгівлі стала інтеграція з Європейським Союзом. Ринки ЄС набули пріоритетного значення для українських виробників дитячого харчування завдяки географічній близькості, спрощенню митних процедур і скасуванню більшості тарифних бар'єрів у рамках тимчасових торговельних преференцій. Ця переорієнтація свідчить про активно змінюваний фокус експортної політики України, з акцентом на країни з високими стандартами безпеки та якості продукції. Це вимагає від національних підприємств адаптації до норм європейського законодавства та відповідної сертифікації за міжнародними стандартами.

На імпортну складову воєнні дії також мали значний вплив, насамперед через ускладнення логістичних процесів. Блокування морських портів, які раніше забезпечували основний обсяг імпорту, посилило залежність від автомобільного та залізничного транспорту. Такі зміни викликали збільшення термінів постачання, ускладнення прикордонних процедур і підвищення витрат на логістику, що безпосередньо позначилося на вартості імпортованої продукції на українському ринку.

Зменшення імпортної залежності у сфері виробництва дитячого харчування в Україні вимагає системного підходу, спрямованого на довгострокові зміни через синергію державних та приватних зусиль. Ключовим елементом такого процесу є розвиток державно-приватного партнерства, яке дозволяє поєднати ресурси, досвід і інновації приватного сектору зі спроможностями держави в регуляторній підтримці та фінансуванні. Ця співпраця відкриває можливості для реалізації масштабних інвестиційних проєктів, спрямованих на модернізацію виробничих потужностей, впровадження передових систем контролю якості та розширення асортименту продукції, що відповідає міжнародним стандартам.

Одним із перспективних шляхів розвитку є створення спеціалізованих індустріальних парків для харчової промисловості, особливий акцент яких робитиметься на виробництво дитячого харчування. У рамках таких кластерів відбуватиметься об'єднання виробничих підприємств, науково-дослідних центрів і логістичної інфраструктури, що допоможе оптимізувати витрати, збільшити продуктивність і сформувати інноваційні ланцюги доданої вартості. Це дозволить не лише знизити собівартість продукції для внутрішнього ринку, але й значно підвищити її конкурентні позиції на зовнішніх ринках, включаючи Європейський Союз та країни Близького Сходу.

Ще одним важливим напрямом є стимулювання локалізації виробництва міжнародними компаніями в Україні. Зважаючи на значні витрати на транспортування та логістичні труднощі, зумовлені воєнними викликами, розміщення виробничих потужностей транснаціональних корпорацій у межах країни набуває стратегічного значення. Це зменшить витрати на доставку продукції, зменшить залежність від імпорту, створить нові робочі місця та сприятиме підвищенню рівня технологій у виробництві, а також розвитку суміжних секторів економіки.

Важливим кроком для залучення інвестицій є формування сприятливого бізнес-клімату: запровадження прозорих правил гри на ринку, податкових стимулів, державних гарантій для інвесторів і спрощених процедур сертифікації продукції. Додаткову привабливість України як виробничого центру може забезпечити орієнтація на органічну та функціональну продукцію, яка активно відповідає глобальним тенденціям попиту. Завдяки багатим аграрним ресурсам країни цей сегмент має потенціал стати рушійною силою зростання галузі та одночасно сприяти поступовому скороченню негативного торговельного балансу у сфері дитячого харчування.

Таким чином, експортно-імпортний баланс галузі виробництва дитячого харчування в Україні відображає складний і багатофакторний характер розвитку цього сегмента харчової промисловості. Незважаючи на поступове зростання експортного потенціалу українських виробників та розширення

географії міжнародних ринків збуту, галузь залишається суттєво залежною від імпортних поставок, що створює ризики для продовольчої безпеки країни. Негативне торговельне сальдо свідчить про наявність системних технологічних і структурних обмежень, подолання яких потребує комплексного підходу з боку держави та бізнесу. В умовах воєнних викликів особливої ваги набуває переорієнтація на ринки Європейського Союзу, а також розвиток внутрішнього виробництва, здатного забезпечити населення якісними та безпечними продуктами.

Висновки до розділу 2.

1. Аналіз стану та перспектив розвитку галузі дитячого харчування в Одеському регіоні дозволяє зробити кілька ключових висновків. Регіон має значний стратегічний потенціал завдяки сприятливим кліматичним умовам, аграрній базі та наявності підприємств, що спеціалізуються на виробництві дитячої продукції, таких як АТ «Одеський консервний завод дитячого харчування». Водночас його фактична частка в загальноукраїнському виробництві залишається невеликою лише 9,81%. Це вказує на певну недооціненість і значний потенціал для подальшого розвитку.

2. Проведений SWOT-аналіз вказує на те, що успішний розвиток галузі можливий лише за умови ефективного використання її сильних сторін і можливостей у поєднанні з комплексною роботою над мінімізацією слабких місць та пом’якшенням зовнішніх загроз. Для цього необхідно впроваджувати інноваційні технології, зміцнювати кадровий потенціал, стимулювати залучення інвестицій та адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Загалом, в цьому секторі потребує адаптивного підходу, орієнтованого на підвищення стійкості й гнучкості підприємств.

Регіон має низку конкурентних переваг: доступ до сировинних ресурсів, вигідне логістичне розташування, наявність досвіду окремих виробників щодо впровадження стандартів якості, а також потужний науково-освітній потенціал для розвитку інновацій. Утім, виявлено серйозні внутрішні проблеми, зокрема

застарілі технології на багатьох виробничих майданчиках, недостатню кількість кваліфікованих фахівців, обмежену диверсифікацію асортименту продукції та слабкі маркетингові інструменти.

Серед зовнішніх загроз найбільш вагомими є військово-політична нестабільність, скорочення купівельної спроможності населення, демографічний спад і високі витрати на дотримання регуляторних норм. Однак розвиток державних програм підтримки, зростання популярності здорового харчування та експортний потенціал до країн ЄС і Близького Сходу створюють додаткові можливості для зростання та модернізації галузі.

Ефективне просування виробництва дитячого харчування в регіоні потребує системного підходу, який поєднував би внутрішню трансформацію підприємств із проактивним реагуванням на зовнішні фактори. Досягнення стратегічних цілей можливе через впровадження сучасних технологій, інвестиції в розвиток людського капіталу, тісну співпрацю з науковими організаціями та запровадження гнучких управлінських рішень. Це дасть змогу не лише посилити позиції місцевих виробників на внутрішньому ринку, але й підвищити їхню конкурентоспроможність на міжнародній арені.

3. Експортно-імпортний баланс галузі виробництва дитячого харчування в Україні відображає складний і багатофакторний характер розвитку цього сегмента харчової промисловості. Незважаючи на поступове зростання експортного потенціалу українських виробників та розширення географії міжнародних ринків збуту, галузь залишається суттєво залежною від імпортних поставок, що створює ризики для продовольчої безпеки країни. Негативне торговельне сальдо свідчить про наявність системних технологічних і структурних обмежень, подолання яких потребує комплексного підходу з боку держави та бізнесу. В умовах воєнних викликів особливої ваги набуває переорієнтація на ринки Європейського Союзу, а також розвиток внутрішнього виробництва, здатного забезпечити населення якісними та безпечними продуктами.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ВИРОБНИЦТВА ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

3.1. Аналіз перспектив галузі виробництва дитячого харчування Одеського регіону за допомогою використання кореляційно-регресивної моделі Коба-Дугласа

Виробнича функція Кобба–Дугласа залишається однією з 60айвизначніших моделей для аналізу взаємозв'язку між виробничими ресурсами і випуском продукції. Завдяки своїй гнучкості ця модель дозволяє оцінити еластичність випуску щодо таких факторів, як праця та капітал, а також визначити масштаби віддачі від збільшення ресурсів. В Україні вона вже знайшла застосування в економетричних дослідженнях, зокрема в аграрному секторі, де на основі показників посівних площ і продуктивності праці встановлено значні еластичності у виробництві продукції рослинництва.

Сфера дитячого харчування в Україні демонструє позитивну динаміку попиту та зростання ринкової частки, попри складну економічну ситуацію. Наприклад, компанія Nestlé зазначила річне зростання цього ринку на 9 % у грошовому вираженні, хоча в натуральному обсязі спостерігається спад, спричинений зниженням платоспроможності населення. Одеська область, завдяки своєму географічному положенню і потужностям, створює як можливості (наявність сировини й виробничих ресурсів), так і проблеми (банкрутство місцевих підприємств, конкуренція з імпортними товарами) [54].

З огляду на регіональні особливості галузі та тенденції на ринку, важливим завданням є адаптація методичних підходів до місцевого контексту. Трансформація консервної та молочної промисловості, зростання популярності органічної продукції і прозорості виробництва, а також наявність сировинних зон в регіоні створюють передумови для розробки економетричної моделі. У цьому контексті використання функції КоббаДугласа в кореляційно-регресійному аналізі дасть змогу кількісно оцінити вплив ключових факторів на обсяг виробництва дитячого харчування в Одеській області та сформувати прогнозні сценарії його розвитку.

Математичне моделювання економічних процесів відіграє ключову роль у аналізі перспективного розвитку секторів національної економіки. Однією з найвідоміших і широко використовуваних моделей для дослідження взаємозв'язку між результативними показниками та ресурсними факторами є виробнича функція Кобба-Дугласа. Ця модель базується на припущенні, що обсяг виробництва прямо залежить від кількості та якості залучених факторів, таких як праця і капітал, а також від ефективності їх взаємодії.

Виробнича функція Кобба-Дугласа була запропонована Ч. Коббом та П. Дугласом у 1928 році для опису залежності обсягів промислового виробництва у США від витрат праці та капіталу. Класичний вигляд функції має форму[55]:

Формула №1

$$Y = A * L^{\alpha} * K^{\beta}$$

де:

- Y - обсяг випуску продукції (результативний показник);
- L - кількість використаної праці;
- K - обсяг залученого капіталу;
- A - коефіцієнт технологічного рівня (відображає вплив науково-технічного прогресу, організаційних та інституційних факторів);
- α, β - коефіцієнти еластичності виробництва за відповідними факторами.

Коефіцієнти α і β мають ключове значення для інтерпретації результатів. Вони показують, на скільки відсотків змінюється обсяг виробництва при зміні фактора на 1% за інших рівних умов. Якщо $\alpha+\beta=1$, виробнича функція характеризує постійну віддачу від масштабу, коли пропорційне збільшення витрат факторів призводить до пропорційного зростання випуску. У випадку $\alpha+\beta>1$ спостерігається зростаюча віддача від масштабу, що свідчить про ефективність укрупнення виробництва, а якщо $\alpha+\beta<1$- спадна віддача від масштабу, характерна для перевантажених або неефективно організованих виробничих систем[55].

Формула №2

$$\ln Y = \ln A + \alpha \ln L + \beta \ln K + \varepsilon$$

де ε - стохастичний залишок, що відображає вплив випадкових або не врахованих факторів. Така форма дозволяє оцінювати параметри функції за допомогою методів кореляційно-регресійного аналізу, визначати значущість факторів та будувати прогнози.

Важливою перевагою функції Кобба-Дугласа є її гнучкість та універсальність. Вона може бути розширена за рахунок включення додаткових факторів (сировинних ресурсів, енергетичних витрат, інновацій, інфраструктурних умов тощо), що робить її придатною для аналізу не лише промислового виробництва, а й агропромислових та харчових підгалузей. Водночас модель має певні обмеження: вона виходить із припущення про сталу віддачу від факторів і незмінність технологічних умов у короткостроковій перспективі, що не завжди відповідає реаліям сучасної економіки.

Таким чином, виробнича функція Кобба-Дугласа є ефективним інструментом для аналізу перспектив розвитку галузі виробництва дитячого харчування в Одеському регіоні, оскільки дозволяє оцінити вплив основних ресурсних факторів на кінцевий результат, виявити найбільш вагомі чинники зростання та визначити потенційний ефект масштабу у разі залучення додаткових інвестицій чи модернізації виробничих потужностей.

Виробничу функцію Кобба-Дугласа можна впевнено віднести до найбільш потужних інструментів економіко-математичного моделювання, що дозволяє аналізувати залежність результатів виробничої діяльності від використання ключових ресурсних факторів. У контексті дослідження галузі виробництва дитячого харчування в Україні її застосування відкриває значні перспективи, хоча водночас стикається з рядом специфічних обмежень.

Переваги та обмеження використання моделі Кобба-Дугласа для аналізу виробництва дитячого харчування в Україні наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Переваги та обмеження використання моделі Кобба–Дугласа для аналізу виробництва дитячого харчування в Україні

Переваги	Обмеження
Простота побудови та зрозуміла інтерпретація результатів	Спрощений характер моделі, що не враховує швидкі зміни у технологіях та ринковому середовищі
Універсальність застосування можливість моделювати різні види продукції	Неврахування якісних характеристик факторів: кваліфікації працівників, рівня організації виробництва, якості сировини
Гнучкість можливість включення додаткових змінних	Обмеженість у відображенні впливу регуляторних та інституційних факторів (стандарти ВООЗ, вимоги ЄС, державний контроль)
Придатність до прогнозування та побудови сценаріїв розвитку	Припущення щодо сталості технологічного рівня, тоді як у галузі дитячого харчування він постійно змінюється
Можливість оцінки ефекту масштабу	Проблеми з доступністю та якістю статистичних даних в Україні, що ускладнюють побудову моделі

Джерело: створено автором на основі[56,57,58].

До основних переваг функції належать:

1. Простота використання та чіткість інтерпретації. Ця модель дає змогу визначити вплив базових виробничих факторів праці, капіталу, сировини на підсумковий обсяг продукції. Еластичні коефіцієнти дозволяють оцінювати зміну результатів у відсотковому вираженні при варіації будь-якого із факторів на 1%.

2. Широка універсальність. Функцію можна адаптувати до різних сегментів харчової індустрії, включно з виробництвом молочних сумішей, пюре, сухих каш і інших видів продукції для дітей.

3. Можливість інтеграції додаткових змінних. Модель легко доповнюється факторами, релевантними саме для галузі, такими як рівень інновацій, якість сировини, державна підтримка або технологічні інвестиції. Це дозволяє отримати більш детальну і реалістичну картину.

4. Зручність прогнозного аналізу. Логарифмічна структура функції полегшує виконання регресійного моделювання та створення сценарних прогнозів розвитку ринку, зокрема оцінку впливу масштабної модернізації виробництва чи збільшення інвестицій.

5. Аналіз ефекту масштабу. Враховуючи параметри функції, можна визначити, чи буде підвищення масштабів виробництва економічно ефективним, чи призведе до зменшення віддачі від вкладених ресурсів.

Втім, результативність моделі супроводжується певними обмеженнями:

1. Спрощений підхід. Функція базується на припущенні про сталість впливу факторів у часі, що може не відповідати динаміці ринку дитячого харчування, де швидко змінюються технології, стандарти якості та вимоги безпеки.

2. Слабка чутливість до якісних параметрів. Модель акцентує увагу на кількісних параметрах, але недостатньо враховує такі аспекти, як якість сировини, кваліфікація кадрів чи специфіка організації виробництва, які надзвичайно важливі для цієї галузі.

3. Вразливість до регуляторних та інституційних факторів. Прямий вплив законодавчих вимог, міжнародних стандартів, процедур сертифікації та державного контролю залишається поза межами класичної моделі, хоча вони суттєво визначають діяльність виробників в Україні.

4. Припущення про постійність технологічного рівня. У реальності технології швидко розвиваються: впроваджуються інновації, модернізується обладнання і трансформуються виробничі процеси. Це ускладнює точне врахування параметра рівня розвитку технологій.

Загалом, можна зробити висновок, що виробнича функція Кобба-Дугласа є дієвим інструментом для оцінки та прогнозування розвитку галузі дитячого харчування в Україні. Проте результати її використання потребують комплексного трактування з врахуванням ринкових особливостей, регуляторного оточення та недоліків національної статистики. Для підвищення

точності та глибини аналізу варто застосувати комбінацію з іншими методами дослідження, такими як структурний аналіз, індексний підхід чи моделлю.

Побудова виробничої функції Кобба-Дугласа є ключовим інструментом для моделювання взаємозв'язків між ресурсами та результативністю, що дозволяє оцінити вплив основних чинників на продуктивність галузі. У дослідженні специфіки виробництва дитячого харчування в Одеському регіоні важливо адаптувати цей підхід до реалій місцевої економіки, що допоможе виявити пріоритетні фактори, які визначають перспективи розвитку.

1. Залежна змінна.

Для кількісного аналізу результативності галузі варто обрати показник, що найповніше відображає її функціонування. Серед можливих варіантів виокремлюються два:

- Натуральний обсяг виробництва (тонни або тисячі тонн готової продукції), який дозволяє проаналізувати реальну динаміку фізичного випуску.

- Вартісний обсяг виробництва (у гривнях чи доларах США), що враховує не лише кількість продукції, але й її вартість. Це особливо актуально з огляду на коливання цін, валютні ризики та інфляційні процеси, характерні для економіки України.

У контексті Одеського регіону найбільш релевантним є використання вартісного показника. Він інтегровано враховує як обсяги виробництва, так і вплив ринкових умов, особливо важливих у харчовій промисловості.

2. Незалежні змінні.

В основі виробничої функції лежать ресурси, які формують її ефективність. Для дослідження галузі дитячого харчування виділяються наступні ключові фактори:

- Праця (L).

Процес виробництва дитячого харчування є трудомістким і потребує висококваліфікованого персоналу, особливо у сфері контролю якості, технологічної обробки та пакування. Одещина має вагому перевагу завдяки

наявності спеціалізованих освітніх та наукових установ аграрного і харчового профілю, які готують висококваліфікованих фахівців. Це забезпечує ефективне використання трудового ресурсу як одного з основних факторів.

- Капітал (K).

Капітал охоплює інвестиції у сучасне обладнання, технологічні лінії, інфраструктурні об'єкти для зберігання та логістики. Регіональна транспортна інфраструктура Одещини (морські порти, залізничні вузли) сприяє залученню капіталу в харчову промисловість. Крім того, наявність сучасного обладнання є критично важливим для забезпечення відповідності продукції стандартам безпеки.

- Сировинна база (R).

Якість і доступність сировини (молочна продукція, овочі, фрукти, зернові культури) мають визначальне значення для конкурентоспроможності готової продукції. Одеський регіон має розвинене сільське господарство, що забезпечує стабільний доступ до основних ресурсів для виробництва пюре, каш і соків. Це дозволяє мінімізувати залежність від імпортних поставок та сприяє розвитку внутрішнього потенціалу.

- Інноваційні інвестиції (I).

Сфера дитячого харчування вимагає запровадження передових технологійвід розробок нових рецептур до вдосконалення методів пакування й контролю якості. Одещина має високу науково-технічну базу завдяки університетам та дослідницьким центрам, які активно співпрацюють із виробниками. Інвестиції у НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки) є стратегічним напрямком для підвищення стандартів української продукції до рівня міжнародних вимог.

- Енергетичні ресурси (E).

Відіграють ключову роль у процесі виробництва харчових продуктів, яке характеризується підвищеною енергомісткістю, особливо на етапах термічної обробки, сушіння та зберігання. Витрати на енергію та її доступність безпосередньо впливають на собівартість кінцевої продукції. Для Одеського

регіону, враховуючи його стратегічне географічне розташування й доступ до портової інфраструктури, існують перспективи диверсифікації джерел енергопостачання. Проте регіон залишається залежним від загальних енергетичних проблем, що притаманні Україні.

Актуальність вищезазначених чинників для Одеського регіону базується на специфічних характеристиках його економічного розвитку:

1) поєднання потужної аграрної бази з вигідним географічним положенням забезпечує можливість активного виходу продукції на міжнародні ринки;

2) функціонування освітніх і наукових закладів створює сприятливі умови для розвитку трудових ресурсів і впровадження інновацій;

3) стрімкий розвиток логістичної інфраструктури робить енергетичні ресурси й капітал ключовими факторами формування конкурентних переваг;

4) з урахуванням високої експортної орієнтації дитячого харчування, якість сировини та дотримання міжнародних стандартів виступають пріоритетними передумовами сталого економічного зростання регіону.

Сценарне прогнозування займає центральне місце у стратегічному плануванні розвитку економічних галузей, зокрема у виробництві дитячого харчування. Його важливість полягає в здатності враховувати багатогранність середовища, у якому діють підприємства, а також допомагати адаптуватися до можливих ризиків і шансів. На відміну від традиційного прогнозування, що базується переважно на лінійних тенденціях минулих періодів, сценарний підхід передбачає різноманітні варіанти розвитку майбутнього, залежно від змін економічних, соціальних, політичних або екологічних факторів.

Актуальність такого підходу особливо зростає в умовах високої нестабільності, яка характеризує українську економіку у 2023 – 2025 роках. Військові конфлікти, коливання на міжнародних ринках, інфляційний тиск, обмежені інвестиційні ресурси та енергетичні загрози генерують непередбачувані виклики для бізнес-середовища. У такій ситуації сценарне прогнозування перетворюється на критично важливий інструмент, який не

лише окреслює базову траєкторію розвитку, але й пропонує альтернативні сценарії - від найоптимістичніших до найбільш несприятливих.

Застосування цього підходу дозволяє підприємствам розробляти гнучкі стратегії управління, визначати пріоритетні напрями інвестування, оцінювати потреби у сировинних ресурсах та прогнозувати можливі збої у логістичних процесах. До того ж це сприяє формуванню ефективної державної політики підтримки галузі, яка враховує як поточний стан справ, так і потенційні виклики в майбутньому. Таким чином, сценарний підхід постає не лише як метод прогнозування, а як дієвий інструмент стратегічного управління, що підвищує стійкість і конкурентоспроможність виробників на регіональному та національному рівнях.

Практичне застосування сценарного прогнозування у сфері виробництва дитячого харчування в Україні має особливу вагу з огляду на специфіку галузі та складність зовнішнього середовища, у якому функціонують підприємства. Використання цього інструмента дозволяє компаніям не лише передбачати можливі напрями розвитку ринку, а й адаптувати управлінські рішення до умов невизначеності, що зумовлюється економічними, політичними та соціальними факторами. Завдяки цьому сценарне прогнозування перетворюється на ефективний механізм стратегічного управління, який забезпечує підвищення конкурентоспроможності та стійкості підприємств у середньо- і довгостроковій перспективі.

Насамперед важливим напрямом практичного використання сценарного прогнозування є планування виробничих потужностей. У контексті зниження народжуваності, зростання міграційних процесів та падіння купівельної спроможності населення підприємства повинні враховувати різні траєкторії попиту на дитяче харчування. Оптимістичний сценарій може передбачати зростання внутрішнього споживання завдяки реалізації соціальних програм підтримки сімей із дітьми, тоді як песимістичний — подальше зниження обсягів попиту через економічну кризу або скорочення чисельності дитячого населення. Використання сценарних розрахунків дозволяє уникнути як

надлишкових витрат на завантаження виробничих ліній у разі зменшення попиту, так і ризику дефіциту продукції за умов його несподіваного зростання.

Другим важливим прикладом є управління ризиками у сфері логістики та постачання сировини. Виробництво дитячого харчування висуває особливо високі вимоги до якості та безпечності сировини, що робить його вразливим до порушень у ланцюгах постачання. Використання сценарного підходу дозволяє підприємствам моделювати ризики, пов'язані з перебоями у транспортуванні через воєнні дії, інфраструктурні пошкодження, енергетичні кризи або міжнародні торговельні обмеження. У рамках таких сценаріїв компанії можуть розробляти альтернативні маршрути перевезень, створювати резерви продукції та укладати договори з кількома постачальниками, що знижує залежність від окремих контрагентів. Це дає змогу гарантувати стабільність виробничого процесу та зберігати довіру споживачів навіть у кризових умовах.

Не менш суттєвою сферою застосування сценарного прогнозування є оцінка потреб у державній підтримці. Оскільки виробництво дитячого харчування має не лише економічне, а й соціальне значення, воно потребує особливої уваги з боку державних органів. Завдяки сценарним розрахункам підприємства можуть аргументовано демонструвати, як державні програми фінансування, податкові пільги чи грантові ініціативи вплинуть на доступність продукції для населення. Так, у разі реалізації песимістичного сценарію без державної підтримки можливим є зростання собівартості й скорочення виробництва, тоді як за умов оптимістичного сценарію з активними державними інвестиціями можна досягти модернізації виробництва, розширення асортименту та зниження кінцевих цін для споживачів. Це формує підґрунтя для більш обґрунтованої та цілеспрямованої політики підтримки галузі.

Окремий вимір сценарного прогнозування пов'язаний із виходом українських виробників на міжнародні ринки, насамперед європейський. ЄС висуває суворі вимоги до безпечності, якості та екологічності харчових продуктів, що ускладнює інтеграцію українських виробників. У цьому

контексті сценарне прогнозування дозволяє моделювати можливості та бар'єри виходу на закордонні ринки. Оптимістичний сценарій може передбачати успішне проходження процедур сертифікації, укладення довгострокових контрактів та закріплення позицій у сегменті органічного дитячого харчування, тоді як песимістичний — виникнення труднощів із відповідністю стандартам, валютні ризики або політичні обмеження. Такий підхід сприяє формуванню гнучких стратегій міжнародної експансії та зниженню ймовірності невдалого виходу на нові ринки.

Держава відіграє ключову роль у забезпеченні умов для реалізації оптимістичного сценарію у вітчизняному секторі органічного (в тому числі еко-дитячого) харчування. Відповідно до Стратегії розвитку сільського господарства до 2030 року, органічне виробництво визначене як один з пріоритетних напрямів «зеленої трансформації» аграрного сектору, що сприятиме адаптації до кліматичних змін і збереженню біорізноманіття. Зокрема, планується збільшити частку органічних земель до мінімум 3 % сільськогосподарського
призначення [59].

У 2025 році реалізується низка фінансових інструментів підтримки аграріїв. Серед них: компенсації до 25 % вартості техніки (при локалізації ≥ 60 %), гранти «Грант на сад» (до 400 тис. грн/га) та «Грант на теплицю» (до 70 % вартості, але ≤ 7 млн грн). Також діють програми «Доступні кредити 5-7-9 %» та «Доступний фінансовий лізинг», які дозволяють отримати до 90 млн грн за державним гарантуванням та підтримкою деб. комфортів до 50 % зобов'язань. Крім того, передбачено компенсацію витрат на розмінування земель (1 млрд грн у 2025 р., від 80 % до 100 % покриття) [60].

Ці заходи створюють економічно привабливе середовище для розвитку органічного виробництва, включно з дитячим харчуванням.Міжнародні програми мають суттєвий вплив на формування успішного сценарію розвитку галузі. Так, участь України в міжнародних виставках стала можливою завдяки підтримці швейцарських, німецьких та американських партнерів. На виставці

BIOFACH 2025 був створений український павільйон, де представили продукцію 25 експортерів - за підтримки Швейцарії (програма QFTP, SIPPO), фонду UMAEF та німецько-українського проєкту COA

Це сприяє не лише демонстрації національного потенціалу, але й укладенню контрактів (наприклад, на постачання до Нідерландів, Чехії, Швейцарії, Німеччини[61].

Крім виставкової підтримки, проводяться бізнес-тури (наприклад, до Нідерландів у травні 2025 року), які допомагають українським переробникам органічної продукції встановити контакти, ознайомитись з європейськими підходами до продажу та використання технологій

Також продовжуються грантові ініціативи: наприклад, швейцарська програма грантів (4-й етап) охопила 33 компанії з 13 областей, з фінансуванням на загальну суму ≈ 160 000 CHF, спрямованих на розвиток внутрішнього ринку органіки, розширення асортименту та нові ланцюги постачання. Комплексна взаємодія державних ініціатив (програми фінансових стимулів, стратегічні документи) і міжнародної підтримки (гранти, технічна допомога, доступ до ринків ЄС) створює передумови для оптимістичного сценарію розвитку, спрямованого на стійке зростання галузі. Така синергія сприяє поширенню органічної продукції, зміцненню експортоорієнтованості, виходові на міжнародні ринки й підвищенню конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції.

Узагальнюючи проведене дослідження, слід зазначити, що виробнича функція Кобба-Дугласа є одним із найбільш ефективних та універсальних інструментів економіко-математичного аналізу, здатним відображати взаємозв’язок між ключовими виробничими ресурсами та кінцевими результатами у галузі дитячого харчування. Її застосування в умовах Одеського регіону дозволяє не лише кількісно оцінити вплив праці, капіталу, сировини, інновацій та енергетичних ресурсів на обсяги виробництва, а й визначити характер віддачі від масштабу, що є критично важливим для формування ефективної стратегії розвитку підприємств.

Разом з тим, результати моделювання потребують комплексної інтерпретації з урахуванням специфіки ринкового та регуляторного середовища. Динамічність технологічних змін, жорсткі міжнародні стандарти якості, наявність ризиків у логістичних і сировинних ланцюгах, а також обмеженість достовірних статистичних даних накладають певні обмеження на використання класичної форми функції. У зв'язку з цим доцільним є поєднання Кобба-Дугласової моделі з методами сценарного прогнозування, структурного аналізу та інституційної оцінки.

Застосування зазначеного підходу сприятиме створенню науково обґрунтованих прогнозів розвитку виробництва дитячого харчування, формуванню гнучких управлінських стратегій та оптимізації державної політики підтримки галузі. В умовах зростаючої ролі органічного виробництва та інтеграції України у європейський економічний простір, комбіноване використання математичних моделей і сценарного аналізу дозволить забезпечити підвищення конкурентоспроможності, стійкості та інноваційності підприємств.

3.2. Проблеми, що стримують збалансований розвиток галузі

Попри існуюче спеціальне законодавче регулювання, сфера дитячого харчування залишається зіткнутою з серйозними проблемами та недоліками. Зокрема, фахівці наукової сфери рекомендують не відмовлятися від окремого регулювання у формі Закону України «Про дитяче харчування», а навпаки - вдосконалити його, враховуючи вимоги ЄС. Перенесення таких норм у загальні законодавчі акти, як-от «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», може бути недостатнім для заповнення поточних прогалин у сфері. У нормативних документах, таких як наказ МОЗ № 1084 від 23 червня 2022 року, які встановлюють вимоги до дитячого харчування, є потреба в оновленні та адаптації відповідно до очікувань 2023 - 2025 років[62].

Водночас процедури реєстрації та контролю за дитячим харчуванням залишаються надмірно складними й бюрократичними. Згідно з аналізом, у пропонованому законопроєкті містилась ідея скасувати обов'язкову державну санітарно-епідеміологічну експертизу готової продукції та її інгредієнтів, а також ліквідувати необхідність складання декларацій відповідності чи дотримання окремих технічних регламентів, що не застосовуються в ЄС до харчової продукції. Запропонована модель мала спростити регулювання, але її реалізація досі залишається неоднозначною. Зокрема, ідея скасування «спеціальних сировинних зон» може спростити нормативний контроль, однак це викликає питання про дотримання стандартів та можливість простежувати якість використовуваної сировини [60].

Україна поступово впроваджує синхронізацію законодавства із нормами ЄС, хоча цей процес залишається неповним. Так, у червні 2023 року набув чинності наказ МОЗ № 625 від 4 квітня 2023 року, який імплементував ключові положення Регламенту (ЄС) № 396/2005 щодо максимально допустимих рівнів залишкових пестицидів (ГДК) у продукції[61]. Євроінтеграційні ініціативи, передусім Угода про асоціацію з ЄС, сприяють модернізації системи контролю за безпечністю харчових продуктів та їх відповідністю європейським стандартам, заснованим на наукових доказах. Однак недотримання міжнародних вимог значно впливає на конкурентоспроможність українських виробників і їхній експортний потенціал. Це також може спричиняти економічні втрати через відмову від ввезення продукції чи виникнення інцидентів стосовно безпеки.

Сировинні проблеми у виробництві дитячого харчування в Україні мають комплексний характер і охоплюють кілька критичних аспектів. Залежність від імпорту спеціалізованих компонентів, таких як сухі молочні інгредієнти, мікронутрієнти та функціональні добавки, залишається значною проблемою. Логістичні труднощі та переривання торгових маршрутів, спричинені наслідками воєнної агресії, призвели до нестабільності постачань і підвищення цін на імпортну продукцію. Хоча в останні роки спостерігалося часткове

відновлення імпортних потоків, структурна вразливість ланцюгів поставок зберігається, що створює ризики для стабільності виробництва та ціноутворення на внутрішньому ринку [65].

Українська сировинна база для дитячого харчування стикається з нестачею матеріалів, що відповідають високим вимогам якості. Незважаючи на значні обсяги сільськогосподарського виробництва, якість місцевої продукції не завжди відповідає стандартам дитячого харчування. Проблеми включають низький рівень стандартизації агротехнічних практик, нестандартну переробку та обмежену доступність сертифікованої сировини для первинних виробників. Це часто змушує використовувати додаткову обробку або імпортні домішки для досягнення необхідних характеристик кінцевого продукту. Така ситуація створює додаткові бар'єри для місцевих виробників, які прагнуть конкурувати у високоякісних сегментах ринку [66].

Екологічна чистота та простежуваність походження сировини є критично важливими вимогами для сектору дитячого харчування. Недоліки у системах простежуваності та відсутність стандартизованих процедур тестування ускладнюють підтвердження відповідності сировини вимогам безпеки, включаючи відсутність забруднень, пестицидів чи важких металів. Також бракує електронних реєстрів і інтегрованих процедур моніторингу на шляху «поле - переробка». Ці обмеження ускладнюють експорт до європейських ринків, які потребують жорсткого дотримання норм простежуваності. У післявоєнний період відновлення економіки потребує активного впровадження цифрових інструментів для управління ланцюгами поставок і модернізації лабораторної інфраструктури [67].

Зростання цін на енергоносії та логістичні витрати суттєво впливають на собівартість виробництва харчової продукції, зокрема дитячого харчування. Харчова промисловість змушена збільшувати капіталовкладення в інфраструктуру для зберігання й транспортування, аби утримувати стабільність виробничих процесів. Водночас нестабільність ринку спричинила зниження

доступності харчових продуктів, включно з дитячим харчуванням, що ускладнює ситуацію.

Попри непрості умови, у 2024 році капітальні інвестиції в аграрний сектор склали понад 45 мільярдів гривень, що становить лише 12% від загального обсягу капіталовкладень в економіку. Лише близько десятої частини цих коштів було спрямовано на агроінновації, такі як модернізація виробництва чи впровадження нових технологій. Проте у сегменті дитячого харчування є окремі успішні приклади. Зокрема, компанія «Danone Україна» виділила 200 мільйонів гривень на створення нових виробничих потужностей у Кременчуці для дитячого молочного харчування «Тьома», дотримуючись міжнародних стандартів. Крім того, у 2023 році «Вітмарк-Україна» запустила комплексний проєкт «від поля до продукту» в Одеській області, де процес охоплює вирощування томатів і їх переробку на дитячу продукцію [68].

Фінансування виробництва дитячого харчування залишається непростою задачею через загальну низьку доступність кредитних ресурсів для агровиробників під час війни. Частка сільськогосподарських кредитів у загальних банківських портфелях значно відстає від реальних потреб галузі, через що фермери та малі підприємства здебільшого змушені розраховувати на самофінансування. Державна програма «Доступні кредити 5–7–9%» частково пом’якшила ці труднощі: у 2024 році її використали 8750 агропідприємств із сумою кредитів у 46,9 мільярда гривень, а у 2025 році було видано вже понад 7300 кредитів сумарною вартістю 23,8 мільярда гривень, включно з регіонами, які перебувають у зоні високого воєнного ризику. Однак таких заходів недостатньо для широкомасштабного залучення фінансування дрібними й середніми виробниками [69].

Україна демонструє амбітність у розвитку агротехнологічного сегмента, зокрема через стратегію WINWIN 2030, яка акцентує увагу на цифровізації та автоматизації агропромисловості. Однак сегмент дитячого харчування залишається недостатньо інтегрованим у ці процеси. Незважаючи на загальні ініціативи, спрямовані на впровадження штучного інтелекту й Інтернету речей

(IoT), практичні досягнення в розробці функціональних і безпечних продуктів для дітей є обмеженими. Це не лише заважає оперативно адаптуватися до міжнародних стандартів, але й уповільнює створення інноваційних рецептур, які враховують специфіку українського ринку [70].

Інтеграція між академічною наукою та промисловістю часто носить фрагментований характер. Хоча в Україні функціонують наукові установи, освітні платформи та потенційні дослідницькі центри, реальне співробітництво залишається слабким. Ініціатива Science City, що стартувала у 2025 році, має намір трансформувати наукові парки на центри інновацій, об'єднуючи ресурси науки, бізнесу і держави. Однак із 37 зареєстрованих наукових парків лише 5 демонструють активну інноваційну діяльність, що вказує на низький рівень технологічного трансферу та комерціалізації наукових результатів. Для галузі дитячого харчування це особливо критично, адже вона потребує високих стандартів безпеки й сучасних технологій.

У країні присутні лише фрагментарно оснащені лабораторії для створення передових рецептур дитячих продуктів і забезпечення належного контролю якості. Серед університетів, які могли б виконувати дослідницькі функції, можна назвати Харківський державний університет харчової технології та торгівлі й Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. Ґжицького. Однак наразі немає доказів їх регулярної роботи у сфері дитячого харчування чи наявності потужної лабораторної бази для розробки нових продуктів.

Відсутність спеціалізованих центрів клінічно-технологічних досліджень суттєво стримує впровадження сучасних методів, таких як молекулярний аналіз чи нанотехнології, які могли б знайти застосування у виробництві функціональних і безпечних дитячих продуктів. Отже, необхідно активізувати зусилля як у стратегічному плануванні, так і в практичній інтеграції науки до потреб галузі [71].

Зростання витрат на автоперевезення в Україні у 2023 - 2024 роках суттєво вплинуло на логістичні процеси у виробництві та постачанні продукції,

зокрема дитячого харчування. Закриття морських шляхів та блокада портів Чорного моря через війну змусили підприємства переходити на автомобільний транспорт, який виявився значно дорожчим. Дефіцит вантажного транспорту та обмежена доступність пального тільки погіршили ситуацію. У 2024 році витрати на автоперевезення зросли приблизно на 15%, оскільки підприємства були змушені використовувати подовжені та менш безпечні маршрути.

Одним із ключових факторів стало істотне підвищення вартості дизельного пального, яка у 2024 році зросла на 20 - 30%. Це було спричинено скороченням обсягів імпорту, обмеженням поставок і збільшеним попитом в умовах війни. Оскільки пальне становить близько половини витрат на експлуатацію вантажного транспорту, транспортні компанії зазнали значного фінансового тиску. У відповідь вони змушені були оптимізувати маршрути, шукати альтернативні джерела пального та впроваджувати заходи для підвищення ефективності логістики [72].

Окрема складність виникла через руйнацію транспортної інфраструктури - доріг, мостів і енергетичних об’єктів. Це призводило до використання довших і небезпечних маршрутів, що збільшувало не лише фінансові витрати, а й час перевезень. Особливо гостро це відчувалося в регіонах поблизу фронту, де безпека транспорту стала ключовим пріоритетом. У таких умовах підприємства переглядали логістичні стратегії, укладали нові угоди з перевізниками і створювали резерви ресурсів для забезпечення стабільності постачання.

Збільшення витрат на автоперевезення негативно позначилося на економічній стійкості компаній, особливо в сегменті харчової продукції. Висока логістична вартість скорочує маржу, що ускладнює інвестиції в модернізацію, розвиток нових продуктів і підтримку внутрішньої інфраструктури. Підприємства мають шукати баланс між мінімізацією витрат і забезпеченням якості продукції, що є критично важливим для дитячого харчування, де стандарти безпеки залишаються незмінним пріоритетом. Крім того, підвищені витрати впливають на кінцеву ціну продукції для споживачів,

що може зменшити попит і звузити можливості українських виробників на ринку.

Загалом, проблема зростання витрат на автоперевезення є багатогранною і охоплює економічні, технічні та безпекові аспекти. Аби зменшити її негативний вплив, необхідно спрямувати інвестиції на модернізацію автомобільного парку, розробку альтернативних маршрутів і підвищення ефективності логістичних процесів. Також важливим залишається державне регулювання тарифів і підтримка підприємств у складних умовах воєнного часу. Ці заходи можуть послабити наслідки кризи для транспортної інфраструктури й забезпечити економічну стабільність підприємств, особливо тих, що працюють у харчовій галузі[73].

Внаслідок військових дій в Україні виник гострий дефіцит складських приміщень для зберігання товарів, що найбільш помітно відчувається у західних регіонах країни. Масове переміщення компаній із зон активних бойових дій на більш безпечні території спричинило стрімке зростання попиту на склади. Відсутність достатньої кількості приміщень для зберігання продукції збільшує витрати підприємств, змушуючи їх вкладати більше фінансових ресурсів у оренду та забезпечення необхідних умов. Особливо це стосується товарів, які потребують жорсткого контролю температурного режиму та вологості, наприклад, дитячого харчування та фармацевтичної продукції. Порушення цих умов може негативно вплинути на якість продукції, що, у свою чергу, призводить до фінансових втрат.

Високий попит на складські приміщення у західних областях спровокував значне підвищення орендної плати. У 2023 році середня вартість оренди складу становила близько 50 тисяч гривень на місяць, що дорівнює приблизно 1,2 тисячі євро. Причиною такого зростання стало перенесення численних підприємств у невеликі міста та обласні центри, де пропозиція складських площ є обмеженою. Така ситуація викликає конкуренцію між компаніями, ще більше підвищує вартість оренди і створює додатковий фінансовий тягар для малого та

середнього бізнесу, який часто не має значних ресурсів для покриття цих витрат[74].

Рівень вакантності складських площ у західних регіонах залишається критично низьким - у 2023 році він становив лише близько 1,2%. Такі показники відображають високий попит і низьку доступність складів, що впливає на цінову політику ринку. Унаслідок цього підприємства змушені працювати в умовах обмеженої гнучкості, знижуючи здатність оперативно реагувати на коливання попиту і потреб клієнтів. Одночасно зростає конкуренція за доступні площі, що стимулює власників складів не лише підвищувати ціни, але й пропонувати додаткові послуги та модернізувати логістичні процеси, використовуючи автоматизацію.

Окрім дефіциту приміщень, підприємства стикаються з ризиком пошкодження чи руйнування складів через військові атаки. Це змушує інвестувати ресурси у модернізацію приміщень, посилення їхньої безпеки, створення резервних локацій та альтернативних складів. До таких витрат додаються витрати на страхування, охорону та підтримання необхідних умов зберігання, що значно збільшує загальне фінансове навантаження і впливає на собівартість товарів[75].

Через зростання витрат на оренду і безпеку компанії переглядають свої бізнес-стратегії. Намагаючись оптимізувати оперативну діяльність, підприємства скорочують час зберігання продукції на складах і впроваджують принцип just-in-time для мінімізації витрат. Для цього активно використовуються сучасні автоматизовані системи управління складом, обліку та планування запасів. Однак такі новації вимагають значних інвестицій і професійної підготовки персоналу, що створює додаткові труднощі, особливо в умовах війни.

Зростання витрат на зберігання також має прямий вплив на кінцеву ціну товарів для споживачів. Підприємства, змушені компенсувати високі орендні ставки та витрати на безпеку, включають ці витрати у собівартість продукції. Особливо відчутно це у сегменті дитячого харчування, де виробництво є

ресурсомістким, а підвищення кінцевої ціни може обмежити доступність товарів для частини населення та вплинути на соціальну стабільність.

Порівняння з довоєнним періодом показує, що до 2022 року середня вартість оренди складських приміщень була значно нижчою, а рівень вакантності складів у західних областях України перевищував 5%. Такі умови дозволяли компаніям ефективно планувати запаси, використовувати складські площі більш гнучко і підтримувати стабільні логістичні витрати. Після початку військових дій ринок зазнав значних змін: дефіцит площ, зростання орендних ставок та нестабільність пропозиції змусили бізнес адаптуватися до нових реалій.

Сучасні підприємства активно шукають альтернативні рішення для мінімізації витрат. До них належать інвестиції в приватні склади, створення мобільних або тимчасових логістичних хабів, використання автоматизованих систем обліку продукції та цифрових платформ для контролю запасів. Такі заходи дозволяють частково компенсувати негативний вплив дефіциту приміщень та зростання витрат, але потребують додаткових ресурсів та часу на реалізацію.

Зростання витрат на зберігання продукції є однією з ключових проблем логістичної інфраструктури України у воєнний період. Воно обумовлене одночасним впливом дефіциту приміщень, високого попиту, низької вакантності та необхідності забезпечення безпеки зберігання продукції. Ця проблема потребує комплексного підходу до її вирішення, включаючи інвестиції в розвиток складської інфраструктури, модернізацію наявних приміщень, створення резервних логістичних хабів та використання сучасних технологій для оптимізації процесів зберігання та контролю продукції. Ефективне вирішення цих завдань дозволить знизити витрати, підвищити стабільність поставок та забезпечити конкурентоспроможність підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринку.

Збільшення витрат на зберігання продукції суттєво впливає на фінансові показники підприємств, що спеціалізуються на виробництві та реалізації

дитячого харчування. Ріст орендної плати за складські приміщення, обмежена доступність якісних холодильних потужностей та необхідність дотримання строгих температурних вимог значно підвищують операційні витрати. Це, своєю чергою, негативно позначається на маржі виробників.

Ситуація стає ще більш критичною в умовах воєнного стану, коли додатково додаються ризики пошкодження продукції, складнощі доступу до логістичної інфраструктури та зростання витрат на страхування вантажів. Для збереження стабільності роботи підприємства змушені оперативно адаптувати свої фінансові та логістичні стратегії.

На практиці це передбачає перегляд наявних маршрутів транспортування і вдосконалення всього логістичного ланцюга. Компанії активно досліджують альтернативні шляхи доставки, зокрема через поєднання залізничного та автомобільного перевезення, а також вибудовують партнерські відносини з локальними складами для зберігання продукції. Такий підхід дозволяє скоротити ризики зриву поставок і суттєво оптимізувати витрати.

Окрім цього, високі витрати на зберігання стимулюють впровадження новітніх технологій управління запасами та складськими процесами. Використання автоматизованих систем і цифрових платформ для моніторингу продукції, контролю температури та управління запасами сприяє мінімізації втрат і підвищенню ефективності всього логістичного процесу.

Підсумовуючи зазначене, варто наголосити, що розвиток сфери виробництва дитячого харчування в Україні стикається зі спектром багатогранних проблем, які стримують її сталий прогрес як у воєнний, так і в післявоєнний періоди. Хоча законодавчі ініціативи вже запроваджуються, а нормативна база поступово наближається до стандартів ЄС, гармонізація залишається неповною та розрізненою, що послаблює ефективність регулюючих механізмів і ускладнює інтеграцію українських виробників на міжнародні ринки. Сировинні та логістичні бар’єри, зокрема залежність від імпорту компонентів, зростання витрат на транспортування і зберігання, а також нестача сертифікованої

сировини, створюють додатковий тиск на підприємства, знижуючи їхню конкурентоспроможність.

Особливо критичною залишається проблема невідповідності якісних та простежувальних характеристик сировини суворим нормам дитячого харчування. Обмежена цифровізація галузі та недостатнє забезпечення лабораторними ресурсами ускладнюють процеси підтвердження безпечності продукції і стримують експортний потенціал. Воєнні дії тільки посилюють наявні енергетичні та фінансові виклики, значно обмежуючи інвестиційні можливості, в той час як державна підтримка малих і середніх підприємств покриває лише частку їхніх реальних потреб.

Системним стримуючим фактором залишається невисокий рівень координації між наукою, освітою та виробництвом, що уповільнює запровадження інноваційних технологій для розробки нових рецептур і продуктів відповідно до міжнародних вимог. Логістичні труднощі, спричинені блокадою портів, дефіцитом транспортних ресурсів і руйнуванням інфраструктури, ведуть до зростання витрат та ускладнюють доступність продукції для споживачів.

Для забезпечення стійкого розвитку галузі потрібен комплекс дій: вдосконалення спеціалізованого законодавства у сфері дитячого харчування, модернізація систем контролю якості та простежуваності, стимулювання локального виробництва сировини, розширення доступу до фінансування та побудова інноваційної інфраструктури. Лише синхронне вирішення нормативних, економічних, логістичних і технологічних завдань здатне забезпечити стабільність, високу конкурентоспроможність і безпечність продукції в українському сегменті дитячого харчування.

Загалом, можна зробити висновок, що виробництво дитячого харчування в Україні стикається зі складним комплексом взаємопов’язаних проблем, які істотно стримують його збалансований розвиток. Незважаючи на поступове вдосконалення законодавчої бази та її гармонізацію з нормами Європейського Союзу, нормативне регулювання залишається фрагментарним і недостатньо

адаптованим до потреб сучасного ринку. Зберігаються суттєві прогалини у спеціальному регулюванні, а відсутність цілісної стратегії в контролі якості негативно впливає на конкурентоспроможність українських виробників і їхню здатність інтегруватися в міжнародні торговельні системи.

Сировинні обмеження, висока залежність від імпорту спеціалізованих компонентів, нестача сертифікованої продукції та низький рівень стандартизації агровиробництва створюють додаткові труднощі для зростання галузі. Недостатнє відслідковування походження сировини та обмежена цифровізація технологічних процесів унеможливлюють ефективну верифікацію якості й безпечності продукції відповідно до європейських стандартів, що суттєво обмежує експортний потенціал.

Виробників також значно впливають логістичні та інфраструктурні виклики, спричинені війною: руйнування транспортних магістралей, блокада портів, дефіцит складських приміщень і зростання витрат на перевезення та зберігання. Це збільшує собівартість продукції, знижує рентабельність підприємств і водночас зменшує доступність товарів для населення. Нестабільність енергетичного сектору та високі ціни на ресурси ще більше загострюють ці проблеми, погіршуючи перспективи інвестицій у модернізацію виробничих потужностей.

До суттєвих перешкод належить низький рівень співпраці між науковими установами та виробництвом, що уповільнює інтеграцію інноваційних технологій у сегменті дитячого харчування. Недостатня кількість лабораторій і відсутність спеціалізованих дослідницьких центрів обмежують розробку нових рецептур, орієнтованих на принципи доказової науки та відповідність міжнародним стандартам безпеки.

Таким чином, галузь дитячого харчування в Україні функціонує в умовах численних перешкод нормативного, економічного, технологічного та логістичного характеру. Для вирішення цих проблем необхідний комплексний підхід, який передбачає удосконалення законодавчої бази, створення локальних джерел сировини, модернізацію інфраструктури та системи контролю якості, а

також посилення співпраці між науковими установами й промисловістю. Лише гармонійна взаємодія цих заходів може забезпечити стійкий розвиток галузі, підвищення її конкурентоспроможності та гарантію високих стандартів безпечності продукції для дітей.

3.3. Обґрунтування шляхів підвищення продуктивності функціонування галузі виробництва дитячого харчування

Сучасний стан агропромислового комплексу та харчової промисловості України свідчить про те, що наслідки війни виходять далеко за межі короткострокових потрясінь. Ці наслідки набули характеру структурного чинника, який впливає на виробничу ефективність, логістичні процеси та рівень інвестиційної привабливості галузі на середньострокову перспективу. Пошкодження критичної інфраструктури, дестабілізація торгових маршрутів і нестабільність цін на енергоносії та транспорт стали причинами значного зниження операційної стійкості підприємств, водночас посиливши ризики переривання ланцюгів постачання. Особливо гостро ця проблема проявляється у сегменті дитячого харчування, де діють жорсткі вимоги до безпеки продукції та умов її зберігання.

На цьому фоні відновлення агропромислового сектору та його трансформація мають велике значення не лише для забезпечення національної продовольчої безпеки, а й для зміцнення позицій України на міжнародних ринках. Експерти та міжнародні організації розглядають ці процеси як можливість для розвитку «зелених» технологій та цифровізації харчових ланцюгів. У цьому контексті збільшення продуктивності стає не лише економічно доцільним кроком, але й стратегічною необхідністю для підвищення стійкості та конкурентоспроможності галузі.

Взаємозв’язок між продуктивністю, конкурентоспроможністю та безпечністю продукції.

Продуктивність виробництва дитячого харчування охоплює такі ключові аспекти, як технологічна ефективність, якість використовуваної сировини, системи контролю якості та логістична надійність. Всі ці елементи мають прямий вплив на конкурентоспроможність продукції як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Модернізація виробничого обладнання, інтеграція цифрових платформ для контролю потоків і управління запасами дозволяють скорочувати собівартість продукції, пришвидшувати терміни поставок і забезпечувати відповідність міжнародним стандартам якості - зокрема нормам, що регулюють залишковий рівень пестицидів та інші показники безпеки продукції, необхідні для експорту в ЄС.

Однак існують виклики: недостатня кількість сертифікованої сировини, нехтування принципами прозорості в ланцюгах постачання та обмежені можливості лабораторного контролю знижують рівень довіри з боку міжнародних торгових партнерів і ускладнюють доступ до цільових ринків. У таких умовах збільшення продуктивності стає центральним завданням політики підтримки галузі.

Синергетичний ефект може бути досягнутий через одночасну орієнтацію на відповідність європейським регламентам і впровадження передових практик управління якістю. Підвищення виробничої ефективності сприяє поліпшенню показників безпеки продукції. У свою чергу, високий рівень безпеки посилює конкурентні позиції виробників на глобальному ринку. Таким чином, комплексний підхід до вирішення завдань у цих сферах відкриває перспективи для сталого розвитку всієї галузі.

Розвиток місцевої сировинної бази для виробництва дитячого харчування є стратегічним пріоритетом, направленим на зниження залежності від імпорту та забезпечення стабільності постачання в умовах глобальних криз. Локалізація виробництва таких ключових компонентів, як сухі молочні інгредієнти, спеціалізовані олії та базові харчові матриці, передбачає реалізацію комплексного підходу. Це включає підтримку селекційно-гастрономічних програм для отримання безпечної та якісної сировини, інвестиції в місцеву

первинну переробку -сушіння, концентрування, очищення, а також створення кластерів типу «поле - переробка - лабораторія». Така модель забезпечує короткі контрольовані ланцюги постачання, що сприяє зниженню логістичних витрат, покращенню простежуваності та швидшій адаптації стандартів якості. Практика останніх років підтверджує дієвість інтегрованих проєктів «від поля до продукту», які об'єднують виробничі й лабораторні потужності на регіональному рівні, сприяючи економічній ефективності та технологічному вдосконаленню процесів.

Перелік заходів та розвитку виробництва сировини в Одеському регіоні наведено в таблиці 3.2

Таблиця 3.2

Заходи з розвитку виробництва сировини в Одеському регіоні

Заходи	Партнери/виконавці	Очікувані результати	Термін реалізації
Створення регіональних кластерів «поле – переробка – лабораторія»	Мінагрополітики, ОВА, інвестори, університети	Стабільні локальні ланцюги, краща простежуваність	2-5 років
Державні та приватні інвестиції у первинну переробку	Держава, банки, міжнародні донори, бізнес	Зниження імпортозалежності, зменшення собівартості	1-3 роки
Програми селекції й агротехнічної підтримки для підвищення якості сировини	НААН, аграрні ВНЗ, фермерські асоціації	Поліпшення показників сировини за мікробіологією/ хімічними показниками	3-7 років

Джерело: створено автором

За даними таблиці 3.2 видно, що розвиток сировинної бази у виробництві дитячого харчування в Одеському регіоні передбачає комплексний підхід із залученням державних, приватних та наукових інституцій. Реалізація заходів у середньо- та довгостроковій перспективі спрямована на створення сталих

регіональних кластерів, що забезпечать тісну інтеграцію виробників сировини, переробних підприємств та науково-дослідних лабораторій. Важливо, що формування таких кластерів дозволить значно підвищити простежуваність виробничого ланцюга, а також посилити довіру споживачів до безпечності кінцевої продукції.

Стандартизація агротехнічних протоколів, зокрема у сфері застосування добрив, обробітку ґрунту та обробки після збору врожаю, є ще одним важливим аспектом. Вона дозволить досягти цільових показників якості сировини вже на стадії її вирощування, забезпечуючи відповідність таким продуктам специфічним вимогам дитячого харчування. Останні наукові дослідження та фахові публікації свідчать про нагальну потребу оновлення процедур сертифікації, а також про доцільність впровадження цифрових реєстрів для покращення прозорості процесів і оптимізації системи контролю [76].

Пропозиції щодо сертифікації і стандартизації агротехнологій представлено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Пропозиції сертифікації і стандартизації агротехнологій

Заходи	Механізм реалізації	Ключові індикатори успіху	Відповідальні органи
Впровадження оновлених стандартів первинного контролю (GAP) з урахуванням вимог дитячого харчування	Розробка стандартів МОЗ/Мінагрополітики, пілоти в регіонах	Частка сертифікованих фермерів (%)	МОЗ, Мінагрополітики, агроконсультанти
Створення мережі акредитованих лабораторій регіонального рівня	Інвестиції, акредитація, навчання персоналу	Час отримання результатів, охоплення території	Держ. служби, ВНЗ, приватні лабораторії
Цифрові реєстри простежуваності «поле - переробка»	Електронні платформи, інтеграція з ERP виробників	Відсоток партій з повною простежуваністю	Мінцифра, приватні IT-постачальники

Джерело: створено автором на основі [76].

Згідно з даними таблиці 3.3, підвищення ефективності та прозорості агротехнологічних процесів у виробництві дитячого харчування тісно пов’язане

з впровадженням комплексних заходів сертифікації та стандартизації. Зокрема, застосування оновлених стандартів первинного контролю (GAP) з урахуванням специфіки вимог до дитячого харчування сприятиме збільшенню кількості сертифікованих фермерських господарств, забезпечуючи відповідність їхньої продукції міжнародним характеристикам якості та безпечності.

Організація мережі акредитованих лабораторій на регіональному рівні істотно скоротить час отримання результатів перевірок і розширить охоплення територій контролем. У підсумку це дозволить зміцнити систему моніторингу та гарантій якості продукції. Не менш важливим кроком є розвиток цифрових реєстрів простежуваності, які інтегрують етапи «поле – переробка» в одну інформаційну платформу. Такий підхід гарантує максимальну прозорість щодо походження сировини та умов її обробки, що є ключовим фактором для формування довіри споживачів і партнерів.

Заходи щодо розвитку виробництва функціональних добавок і мікронутрієнтів представлено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Заходи для розвитку виробництва функціональних добавок і мікронутрієнтів

Заходи	Інструменти підтримки	Очікуваний результат	Шляхи впровадження
Стимулювання інвестицій у виробництво мікронутрієнтів (гранти, податкові пільги)	Державні програми, пільгове кредитування	Зниження імпорту, доступність добавок	Розробка програм, конкурс проєктів
Підтримка науково-прикладних досліджень (фортифікація, біодоступність)	Гранти НАН/МОН, співфінансування бізнесу	Нові рецептури, адаптовані до потреб	Створення центрів прикладних досліджень
Нормативне врегулювання маркування та контролю якості добавок	Оновлення техрегламентів, інструкцій МОЗ	Підвищення довіри споживачів, безпека	Розробка і запровадження змін

Джерело: створено автором на основі [77].

Згідно з даними таблиці 3.3, вдосконалення ефективності та прозорості агротехнологічних процесів у сфері виробництва дитячого харчування значною мірою залежить від впровадження комплексних заходів сертифікації та стандартизації. Зокрема, використання оновлених стандартів первинного контролю (GAP), адаптованих до специфічних вимог дитячого харчування, сприятиме збільшенню кількості сертифікованих фермерських господарств і забезпечить відповідність їх продукції міжнародним критеріям безпечності та якості.

Розбудова мережі акредитованих лабораторій на регіональному рівні дозволить суттєво скоротити час отримання результатів перевірок і розширити територіальне охоплення контролю. Це стане важливим елементом для зміцнення системи моніторингу та гарантій якості продукції. Окрім того, ключовим напрямком є впровадження цифрових реєстрів простежуваності, що створюють єдину інформаційну платформу для поєднання етапів «поле – переробка». Така інтеграція забезпечить максимальну прозорість щодо походження сировини та умов її обробки, що стане важливим фактором для посилення довіри споживачів і ділових партнерів.

У підсумку, реалізація цих заходів дозволить сформувати сучасну систему контролю та простежуваності, яка відповідатиме європейським стандартам і практикам. Це не лише покращить якість і безпеку дитячого харчування, а й сприятиме залученню українських виробників до глобальних ланцюгів постачання.

Таким чином, обґрунтовані шляхи підвищення ефективності галузі виробництва дитячого харчування свідчать, що сталий розвиток цього напряму можливий за умов комплексного підходу. Він включає модернізацію сировинної бази, запровадження сертифікації та стандартизації у агротехнологічних процесах, а також розвиток виробництва функціональних добавок і мікронутрієнтів. Аналіз запропонованих заходів (табл. 3.2 – 3.4) показує, що синергія між державними, приватними та науковими інституціями дозволяє не лише оптимізувати виробничі процеси, а й підсилити довіру

споживачів до продукції, забезпечуючи її відповідність європейським та міжнародним стандартам.

Обґрунтування шляхів підвищення продуктивності функціонування галузі виробництва дитячого харчування в Україні доводить необхідність комплексної модернізації галузі з урахуванням сучасних економічних, технологічних та регуляторних викликів. Військові дії та структурні трансформації агропромислового сектору актуалізують потребу в розвитку місцевої сировинної бази, що зменшить імпортозалежність і забезпечить стабільність постачання. Створення регіональних кластерів «поле – переробка – лабораторія», інвестиції у первинну переробку та агротехнічну підтримку формують основу для стійкого функціонування виробничих ланцюгів і підвищення їх прозорості.

Важливою умовою зростання продуктивності виступає впровадження сучасних стандартів сертифікації та контролю, орієнтованих на специфіку дитячого харчування. Розбудова мережі акредитованих лабораторій, використання цифрових реєстрів простежуваності та гармонізація агротехнологічних практик із європейськими нормами створюють можливості для посилення довіри споживачів та міжнародних партнерів.

Отже, запропоновані заходи становлять цілісну стратегію розвитку, яка передбачає поєднання державної підтримки, приватних інвестицій та наукових інновацій. Її реалізація сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських виробників, розширенню експортних можливостей та забезпеченню належного рівня продовольчої безпеки для найбільш уразливої категорії населення - дітей. Комплексний характер запропонованих змін дозволяє розглядати їх як основу для сталого розвитку галузі в умовах інтеграції України до європейського економічного простору.

Висновки до розділу 3.

1. Виробнича функція Кобба-Дугласа є одним із найбільш ефективних та універсальних інструментів економіко-математичного аналізу, здатним

відображати взаємозв'язок між ключовими виробничими ресурсами та кінцевими результатами у галузі дитячого харчування. Її застосування в умовах Одеського регіону дозволяє не лише кількісно оцінити вплив праці, капіталу, сировини, інновацій та енергетичних ресурсів на обсяги виробництва, а й визначити характер віддачі від масштабу, що є критично важливим для формування ефективної стратегії розвитку підприємств.

Разом з тим, результати моделювання потребують комплексної інтерпретації з урахуванням специфіки ринкового та регуляторного середовища. Динамічність технологічних змін, жорсткі міжнародні стандарти якості, наявність ризиків у логістичних і сировинних ланцюгах, а також обмеженість достовірних статистичних даних накладають певні обмеження на використання класичної форми функції. У зв'язку з цим доцільним є поєднання Кобба-Дугласової моделі з методами сценарного прогнозування, структурного аналізу та інституційної оцінки.

Застосування зазначеного підходу сприятиме створенню науково обґрунтованих прогнозів розвитку виробництва дитячого харчування, формуванню гнучких управлінських стратегій та оптимізації державної політики підтримки галузі. В умовах зростаючої ролі органічного виробництва та інтеграції України у європейський економічний простір, комбіноване використання математичних моделей і сценарного аналізу дозволить забезпечити підвищення конкурентоспроможності, стійкості та інноваційності підприємств.

2. Виробництво дитячого харчування в Україні стикається зі складним комплексом взаємопов'язаних проблем, які істотно стримують його збалансований розвиток. Незважаючи на поступове вдосконалення законодавчої бази та її гармонізацію з нормами Європейського Союзу, нормативне регулювання залишається фрагментарним і недостатньо адаптованим до потреб сучасного ринку. Зберігаються суттєві прогалини у спеціальному регулюванні, а відсутність цілісної стратегії в контролі якості

негативно впливає на конкурентоспроможність українських виробників і їхню здатність інтегруватися в міжнародні торговельні системи.

Сировинні обмеження, висока залежність від імпорту спеціалізованих компонентів, нестача сертифікованої продукції та низький рівень стандартизації агровиробництва створюють додаткові труднощі для зростання галузі. Недостатнє відслідковування походження сировини та обмежена цифровізація технологічних процесів унеможливлюють ефективну верифікацію якості й безпечності продукції відповідно до європейських стандартів, що суттєво обмежує експортний потенціал.

До суттєвих перешкод належить низький рівень співпраці між науковими установами та виробництвом, що уповільнює інтеграцію інноваційних технологій у сегменті дитячого харчування. Недостатня кількість лабораторій і відсутність спеціалізованих дослідницьких центрів обмежують розробку нових рецептур, орієнтованих на принципи доказової науки та відповідність міжнародним стандартам безпеки.

Таким чином, галузь дитячого харчування в Україні функціонує в умовах численних перешкод нормативного, економічного, технологічного та логістичного характеру. Для вирішення проблем необхідний комплексний підхід, який передбачає удосконалення законодавчої бази, створення локальних джерел сировини, модернізацію інфраструктури та системи контролю якості, а також посилення співпраці між науковими установами й промисловістю. Лише гармонійна взаємодія цих заходів може забезпечити стійкий розвиток галузі, підвищення її конкурентоспроможності та гарантію високих стандартів безпечності продукції для дітей.

3. Реалізація заходів дозволить сформувати сучасну систему контролю та простежуваності, яка відповідатиме європейським стандартам і практикам. Це не лише покращить якість і безпеку дитячого харчування, а й сприятиме залученню українських виробників до глобальних ланцюгів постачання.

Застосування системного підходу сприяє зниженню імпортозалежності, зменшенню собівартості готового продукту, прискоренню впровадження

інновацій та підвищенню рівня харчової безпеки для дітей. Крім того, впровадження цифрових систем простежуваності та створення акредитованих лабораторій забезпечують прозорість усіх виробничих етапів і закладають основу для посилення експортного потенціалу України.

Обґрунтування шляхів підвищення продуктивності функціонування галузі виробництва дитячого харчування в Україні доводить необхідність комплексної модернізації галузі з урахуванням сучасних економічних, технологічних та регуляторних викликів. Військові дії та структурні трансформації агропромислового сектору актуалізують потребу в розвитку місцевої сировинної бази, що зменшить імпортозалежність і забезпечить стабільність постачання. Створення регіональних кластерів «поле – переробка – лабораторія», інвестиції у первинну переробку та агротехнічну підтримку формують основу для стійкого функціонування виробничих ланцюгів і підвищення їх прозорості.

Важливою умовою зростання продуктивності виступає впровадження сучасних стандартів сертифікації та контролю, орієнтованих на специфіку дитячого харчування. Розбудова мережі акредитованих лабораторій, використання цифрових реєстрів простежуваності та гармонізація агротехнологічних практик із європейськими нормами створюють можливості для посилення довіри споживачів та міжнародних партнерів. Особливе значення має також стимулювання виробництва функціональних добавок і мікронутрієнтів, що дозволяє підвищити харчову цінність продукції та наблизити її до сучасних світових стандартів.

ВИСНОВОК

1. В ході дослідження було встановлено, що сектор виробництва дитячого харчування в Україні являє собою спеціалізовану частину харчової промисловості, яка відіграє важливу соціальну роль, забезпечуючи дітей раннього віку якісним, безпечним і збалансованим харчуванням. Ця галузь охоплює широкий спектр продукції від молочних сумішей і каш до спеціалізованих продуктів для дітей з особливими дієтичними потребами. Її функціонування залежить від дотримання суворих стандартів у сфері якості, гігієни, безпеки та технологічного процесу. Важливою характеристикою галузі є необхідність постійного наукового супроводу, комплексного державного контролю та ефективної співпраці між виробниками, медичними установами й споживачами. Крім того, вона відрізняється високим рівнем регулювання і соціальної відповідальності.

2. Аналіз нормативного регулювання організації та виробництва дитячого харчування в Україні виявив наявність відповідної правової бази, яка включає загальнонаціональні акти, такі як закони «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», «Про дитяче харчування», «Про охорону дитинства», а також галузеві та технічні регламенти, накази МОЗ, Держпродспоживслужби тощо. Однак дослідження показало, що існуюча законодавча база потребує вдосконалення, систематизації та усунення прогалин відповідно до сучасних міжнародних стандартів. Серед проблем виділяються недостатня міжвідомча координація, відсутність інтегрованого базового закону і слабкий розвиток електронного моніторингу й контролю на всіх етапах виробництва.

3. Міжнародний досвід демонструє, як провідні країни світу - США, Канада, Німеччина, Японія, Франція - побудували ефективні системи регулювання у сфері дитячого харчування. Ці системи ґрунтуються на стандартах Codex Alimentarius, а також на власних нормативних актах, які враховують особливості населення, етичні аспекти та наукові рекомендації. Основними принципами є забезпечення безпеки продукції, її харчової цінності,

жорсткий контроль інгредієнтів і маркування, захист від фальсифікації, підтримка грудного вигодовування та захист прав дитини. Україна має можливість адаптувати такі системи до своїх реалій шляхом гармонізації законодавства із Codex Alimentarius, впровадження цифрових технологій моніторингу, посилення контролю якості продукції та створення єдиного координаційного державного органу управління галуззю.

4. Аналіз стану та перспектив розвитку галузі дитячого харчування в Одеському регіоні дозволяє зробити кілька ключових висновків. Регіон має значний стратегічний потенціал завдяки сприятливим кліматичним умовам, аграрній базі та наявності підприємств, що спеціалізуються на виробництві дитячої продукції, таких як АТ «Одеський консервний завод дитячого харчування». Водночас його фактична частка в загальноукраїнському виробництві залишається невеликою лише 9,81%. Як результат, можна сказати, що у сфері виробництва дитячого харчування Україна має певну недооціненість і значний потенціал для подальшого розвитку.

5. Проведений SWOT-аналіз вказує на те, що успішний розвиток галузі можливий лише за умови ефективного використання її сильних сторін і можливостей у поєднанні з комплексною роботою над мінімізацією слабких місць та пом’якшенням зовнішніх загроз. Для цього необхідно впроваджувати інноваційні технології, зміцнювати кадровий потенціал, стимулювати залучення інвестицій та адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Загалом, в цьому секторі потребує адаптивного підходу, орієнтованого на підвищення стійкості й гнучкості підприємств.

Регіон має низку конкурентних переваг: доступ до сировинних ресурсів, вигідне логістичне розташування, наявність досвіду окремих виробників щодо впровадження стандартів якості, а також потужний науково-освітній потенціал для розвитку інновацій. Утім, виявлено серйозні внутрішні проблеми, зокрема застарілі технології на багатьох виробничих майданчиках, недостатню кількість кваліфікованих фахівців, обмежену диверсифікацію асортименту продукції та слабкі маркетингові інструменти.

Серед зовнішніх загроз найбільш вагомими є військово-політична нестабільність, скорочення купівельної спроможності населення, демографічний спад і високі витрати на дотримання регуляторних норм. Однак розвиток державних програм підтримки, зростання популярності здорового харчування та експортний потенціал до країн ЄС і Близького Сходу створюють додаткові можливості для зростання та модернізації галузі.

6. Експортно-імпортний баланс галузі виробництва дитячого харчування в Україні відображає складний і багатофакторний характер розвитку цього сегмента харчової промисловості. Незважаючи на поступове зростання експортного потенціалу українських виробників та розширення географії міжнародних ринків збуту, галузь залишається суттєво залежною від імпортних поставок, що створює ризики для продовольчої безпеки країни. Негативне торговельне сальдо свідчить про наявність системних технологічних і структурних обмежень, подолання яких потребує комплексного підходу з боку держави та бізнесу. В умовах воєнних викликів особливої ваги набуває переорієнтація на ринки Європейського Союзу, а також розвиток внутрішнього виробництва, здатного забезпечити населення якісними та безпечними продуктами.

7. Виробнича функція Кобба-Дугласа є одним із найбільш ефективних та універсальних інструментів економіко-математичного аналізу, здатним відображати взаємозв’язок між ключовими виробничими ресурсами та кінцевими результатами у галузі дитячого харчування. Її застосування в умовах Одеського регіону дозволяє не лише кількісно оцінити вплив праці, капіталу, сировини, інновацій та енергетичних ресурсів на обсяги виробництва, а й визначити характер віддачі від масштабу, що є критично важливим для формування ефективної стратегії розвитку підприємств.

Разом з тим, результати моделювання потребують комплексної інтерпретації з урахуванням специфіки ринкового та регуляторного середовища. Динамічність технологічних змін, жорсткі міжнародні стандарти якості, наявність ризиків у логістичних і сировинних ланцюгах, а також

обмеженість достовірних статистичних даних накладають певні обмеження на використання класичної форми функції. У зв'язку з цим доцільним є поєднання Кобба-Дугласової моделі з методами сценарного прогнозування, структурного аналізу та інституційної оцінки.

8. Виробництво дитячого харчування в Україні стикається зі складним комплексом взаємопов'язаних проблем, які істотно стримують його збалансований розвиток. Незважаючи на поступове вдосконалення законодавчої бази та її гармонізацію з нормами Європейського Союзу, нормативне регулювання залишається фрагментарним і недостатньо адаптованим до потреб сучасного ринку. Зберігаються суттєві прогалини у спеціальному регулюванні, а відсутність цілісної стратегії в контролі якості негативно впливає на конкурентоспроможність українських виробників і їхню здатність інтегруватися в міжнародні торговельні системи.

Сировинні обмеження, висока залежність від імпорту спеціалізованих компонентів, нестача сертифікованої продукції та низький рівень стандартизації агровиробництва створюють додаткові труднощі для зростання галузі. Недостатнє відслідковування походження сировини та обмежена цифровізація технологічних процесів унеможливлюють ефективну верифікацію якості й безпечності продукції відповідно до європейських стандартів, що суттєво обмежує експортний потенціал.

Виробників також значно впливають логістичні та інфраструктурні виклики, спричинені війною: руйнування транспортних магістралей, блокада портів, дефіцит складських приміщень і зростання витрат на перевезення та зберігання. Це збільшує собівартість продукції, знижує рентабельність підприємств і водночас зменшує доступність товарів для населення. Нестабільність енергетичного сектору та високі ціни на ресурси ще більше загострюють ці проблеми, погіршуючи перспективи інвестицій у модернізацію виробничих потужностей.

До суттєвих перешкод належить низький рівень співпраці між науковими установами та виробництвом, що уповільнює інтеграцію інноваційних

технологій у сегменті дитячого харчування. Недостатня кількість лабораторій і відсутність спеціалізованих дослідницьких центрів обмежують розробку нових рецептур, орієнтованих на принципи доказової науки та відповідність міжнародним стандартам безпеки.

9. Реалізація заходів дозволить сформувати сучасну систему контролю та простежуваності, яка відповідатиме європейським стандартам і практикам. Це не лише покращить якість і безпеку дитячого харчування, а й сприятиме залученню українських виробників до глобальних ланцюгів постачання.

Застосування системного підходу сприяє зниженню імпортозалежності, зменшенню собівартості готового продукту, прискоренню впровадження інновацій та підвищенню рівня харчової безпеки для дітей. Крім того, впровадження цифрових систем простежуваності та створення акредитованих лабораторій забезпечують прозорість усіх виробничих етапів і закладають основу для посилення експортного потенціалу України.

Обґрунтування шляхів підвищення продуктивності функціонування галузі виробництва дитячого харчування в Україні доводить необхідність комплексної модернізації галузі з урахуванням сучасних економічних, технологічних та регуляторних викликів. Військові дії та структурні трансформації агропромислового сектору актуалізують потребу в розвитку місцевої сировинної бази, що зменшить імпортозалежність і забезпечить стабільність постачання. Створення регіональних кластерів «поле – переробка – лабораторія», інвестиції у первинну переробку та агротехнічну підтримку формують основу для стійкого функціонування виробничих ланцюгів і підвищення їх прозорості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юхновець М.М., Соломаха І.В. Аналіз ринку дитячого харчування в Україні. *Науковий збірник Чернігівського національного технологічного університету.* 2018. 324- 325 с. URL: https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/22204/324-325%20%D0%AE%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C%20%D0%9C.%20%D0%9C..pdf?isAllowed=y&sequence=1&utm_source (дата звернення 14.07.2025).
2. Українські виробники дитячого харчування можуть вийти на міжнародний рівень. AgroPolit: веб-сайт. URL:https://agropolit.com/news/22289-ukrayinski-virobniki-dityachogo-harchuvannya-mojut-viyti-na-mijnarodniy-riven--kazmina?utm_source (дата звернення 14.07.2025).
3. Міщенко В.І. Попова І.А. Машталер В.В. Дослідження сучасних тенденцій світового ринку дитячого харчування та факторів, що впливають на стан і розвиток ринку дитячого харчування в Україні. *Health & Education*. 2025. Вип.1. с. 1-7. URL: https://journals.medacad.rivne.ua/index.php/health-education/article/view/242/223 (дата звернення 16.07.2025).
4. Рейтинг кращих виробників дитячого харчування. Ukrainian Business Award: веб-сайт. URL: https://uba.top/rating-children-food/?utm_source (дата звернення 16.07.2025).
5. Руденко В. Дослідження ринку дитячого харчування в Україні. 2019. Koloro: веб-сайт. URL: https://koloro.ua/ua/doslidzhennya/doslidzhennya-rynku-dytyachogo-harchuvannya-v-ukrayini/?utm_source (дата звернення 16.07.2025).
6. Стегній А. С. Дослідження тенденцій розвитку ринку дитячого харчування в Україні : кваліфікаційна робота / наук. керівник В. Міщенко. Харків, 2025. 65 с.
7. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Безпечність харчових продуктів: маркування дитячого харчування: офіційний веб-сайт.

URL: https://dpss.gov.ua/news/bezpechnist-kharchovykh-produktiv-markuvannia-dytiachoho-kharchuvannia?utm_source (дата звернення 18.07.2025).

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства України у сфері забезпечення дитячим харчуванням у відповідність з вимогами законодавства ЄС: Закон України від 21.10.2021 №1822-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1822-IX#Text (дата звернення 19.07.2025).

9. Група Світового банку. 2024: *Підтримка сталого розвитку харчової промисловості в Україні*. Світовий Банк: офіційний веб-сайт. URL:https://documents1.worldbank.org/curated/en/099031825141526187/pdf/P180198-75c6b9e0-5dc5-49ad-8654-8bd456ef049b.pdf (дата звернення 19.07.2025).

10. Закон України «Про дитяче харчування». Уніан: веб-сайт. URL: https://www.unian.ua/consumers/amp-206560-zakon-ukrajini-pro-dityache-harchuvannya.html?utm_source (дата звернення 19.07.2025).

11. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів. Закон України від 18.12.2024 № 771/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/771/97-%D0%B2%D1%80?utm_source (дата звернення 19.07.2025).

12. Про рекламу. Закон України від 08.05.2025 №270/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80

(дата звернення 20.07.2025).

13. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів. Закон України від 01.01.2025 № 2639-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text (дата звернення 21.07.2025).

14. Про внесення змін до Закону України «Про дитяче харчування» щодо посилення вимог до виробництва та обігу продуктів дитячого харчування. Закон України від 13.05.2022 № 2746-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2746-17#Text (дата звернення 21.07.2025).

15. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів. Закон України від 16.01.2020 № 771/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80/ed20200116#Text (дата звернення 22.07.2025).

16. Commission Delegated Regulation (EU) 2016/127 of 25 September 2015 supplementing Regulation (EU) No 609/2013 of the European Parliament and of the Council as regards the specific compositional and information requirements for infant formula and follow-on formula and as regards requirements on information relating to infant and young child feeding. Офіційний веб-сайт Європейського Союзу. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0127 (дата звернення 22.07.2025).

17. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» Документ №771/97-ВР. Kodeksy: веб-сайт.

URL:https://kodeksy.com.ua/pro_bezpechnist_ta_yakist_harchovih_produktiv/statja-23.htm (дата звернення 24.07.2025).

18. Про затвердження Вимог щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах Системи управління безпечністю харчових продуктів (НАССР). Закон України від 09.10. 2012 № 1704/22016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1704-12#Text (дата звернення 24.07.2025).

19. Сертифікація ISO. Ukrsepro: веб-сайт.URL: https://ukrsepro.dp.ua/services/iso-certification.php?gad_source (дата звернення 24.07.2025).

20. Про затвердження переліку видів продукції, щодо яких органи державного ринкового нагляду здійснюють державний ринковий нагляд. Постанова кабінету міністрів України від 28.12.2016 №1069. URL: https://me.gov.ua/LegislativeActs/Detail?lang=uk-UA&id=b21a9e6e-dcf7-4379-87ab-481dffe7f768 (дата звернення 26.07.2025).

21. Офіційний сайт Ukrstandart. ISO 22000: веб-сайт. URL: https://ukrstandart.net/posluhy/iso-systemy-upravlinnia-iakistiu/khassp-iso-22000-ua?utm_source (дата звернення 26.07.2025).

22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства України у сфері забезпечення дитячим харчуванням у відповідність з вимогами законодавства Європейського Союзу. Закон України від 21.10.2021 №1822-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1822-20#Text (дата звернення 26.07.2025).

23. Regulation (EU) No 609/2013 of the European Parliament and of the Council of 12 June 2013 on food intended for infants and young children, food for special medical purposes, and total diet replacement for weight control and repealing Council Directive 92/52/EEC, Commission Directives 96/8/EC, 1999/21/EC, 2006/125/EC and 2006/141/EC, Directive 2009/39/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Regulations (EC) No 41/2009 and (EC) No 953/2009 Офіційний веб-сайт Європейського Союзу. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/609/oj/eng (дата звернення 28.07.2025).

24. Regulation (EU) No 609/2013 of the European Parliament and of the Council of 12 June 2013 on food intended for infants and young children, food for special medical purposes, and total diet replacement for weight control and repealing Council Directive 92/52/EEC, Commission Directives 96/8/EC, 1999/21/EC, 2006/125/EC and 2006/141/EC, Directive 2009/39/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Regulations (EC) No 41/2009 and (EC) No 953/2009 Офіційний веб-сайт Європейського Союзу. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0609 (дата звернення 28.07.2025).

25. Річний звіт Бюро ВООЗ в Україні за 2024 рік. World Health Organization: офіційний веб-сайт. URL: https://www.who.int/ukraine/publications/i/item/WHO-EURO-2025-11954-51726-79169 (дата звернення 29.07.2025).

26. Consolidated text: Regulation (EU) No 609/2013 of the European Parliament and of the Council of 12 June 2013 on food intended for infants and young children, food for special medical purposes, and total diet replacement for

weight control and repealing Council Directive 92/52/EEC, Commission Directives 96/8/EC, 1999/21/EC, 2006/125/EC and 2006/141/EC, Directive 2009/39/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Regulations (EC) No 41/2009 and (EC) No 953/2009. Регламент Європейського Парламенту та Ради від 12.06.2013. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/609/2017-07-11/eng?utm_source (дата звернення 29.07.2025).

27. Food intended for infants and young children, food for special medical purposes, and total diet replacement for weight control and repealing. European Business Association. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/609/oj/eng?utm_source (дата звернення 29.07.2025).

28. Міжнародний кодекс зі збуту замінників грудного молока. Молочні ріки України: веб-сайт. URL: https://breastfeeding.org.ua/mizhnarodnyj-kodeks/ (дата звернення 30.07.2025).

29. Що таке Цілі сталого розвитку? UNDP: веб-сайт. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku (дата звернення 30.07.2025).

30. Regulations and information on the Manufacture and Distribution of infant formula. Офіційний веб-сайт уряду Сполучених Штатів. URL: https://www.fda.gov/food/infant-formula-guidance-documents-regulatory-information/regulations-and-information-manufacture-and-distribution-infant-formula?utm_source (дата звернення 31.07.2025).

31. Health assessment of infant nutrition. BfR: веб-сайт.URL:https://www.bfr.bund.de/en/food-safety/health-assessment-of-special-food-groups/health-assessment-of-dietetic-foods/health-assessment-of-infant-nutrition/?utm_source (дата звернення 31.07.2025).

32. Харчові продукти для спеціального дієтичного використання. Міістерство охорони здоров'я, праці та соціального забезпечення Японії: веб-сайт. URL: https://www.mhlw.go.jp/english/ (дата звернення 31.07.2025).

33. Висновок Французького агентства з питань харчових продуктів, навколишнього середовища та охорони праці. Офіційний веб-сайт. URL: https://www.anses.fr/en/content/infant-nutrition (дата звернення 31.07.2025).

34. Standart Codex Alimentarius: веб-сайт. URL: https://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/codex-texts/list-standards/en/ (дата звернення 31.07.2025).

35. . «Про затвердження Технічного регламенту щодо харчових продуктів для немовлят та малих дітей». Наказ №487. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-11#Text (дата звернення 23.08.2025).

36. Офіційна сторінка Державної митної служби України. *Статистичний звіт про зовнішню торгівлю*. URL : https://customs.gov.ua(дата звернення 23.08.2025).

37. Офіційний сайт ТМ «Еконія». Офіційний веб-сайт. URL:https://econia.com.ua (дата звернення 24.08.2025)

38. Стан ринку органічного виробництва в Україні. веб-сайт Organic Ukraine. URL : https://organicukraine.org.ua (дата звернення 24.08.2025)

39. Аналітика ринку. веб-сайт: українського клубу аграрного бізнесу. URL:www.ucab.ua (дата звернення 24.08.2025)

40. Звіт про стан органічного ринку. 2023. Organic Ukraine: офіційний веб-сайт. URL:www.organicukraine.org.ua (дата звернення 24.08.2025)

41. За 10 місяців поточного року виробництво продуктів дитячого харчування в України виросло на 17%. веб-сайт: MilkUA. URL:https://milkua.info/uk/post/za-10-misaciv-potocnogo-roku-virobnictvo-produktiv-ditacogo-harcuvanna-v-ukraini-zroslo-na-17?utm_source(дата звернення 26.08.2025)

42. Вовченко. С. Як Україна має захищати інтереси вітчизняного виробника на внутрішньому ринку. веб-сайт: infagro. URL:https://infagro.com.ua/ua/2024/01/04/sergiy-vovchenko-golova-naglyadovoyi-radi-gk-molochniy-alyans-yak-ukrayina-maye-zahishhati-interesi-vitchiznyanogo-virobnika-na-vnutrishnomu-rinku/?utm_source (дата звернення 27.08.2025).

43. Державна служба статистики України: Офіційний веб-сайт. URL:https://ukrstat.gov.ua (дата звернення 27.08.2025).

44. Український аграрний бізнес виклики до майбутніх загроз. Вебсайт: VoxUkraine.URL:https://voxukraine.org/en/ukrainianagribusinessbetweenthechallengesfwarandmarketopportunities?utm_source (дата звернення 27.08.2025).

45. Офіційна сторінка Міністерства аграрної політики та продовольства України. Веб-сайт. URL :https://minagro.gov.ua (дата звернення 27.08.2025).

46. Офіційна сторінка OECD Trade Reports. Веб-сайт. URL:https://www.oecd.org/trade/ (дата звернення 29.08.2025).

47. Офіційна сторінка Organic Ukraine. Веб-сайт. URL :https://organicukraine.org.ua/ (дата звернення 29.08.2025).

48. Що споживач обирає в умовах нестабільності: аналітика харчового ринку. VoxUkraine: Офіційний веб-сайт. (дата звернення 29.08.2025).

49. Звіт про стан органічного виробництва в регіонах України. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: https://ief.org.ua/files/library/903/ukraine-report-output-i-ua.pdf (дата звернення 29.08.2025).

50. Огляд експорту продукції переробної промисловості України у 2022–2023 роках. Офіційний веб-сайт: українського клубу аграрного бізнесу (дата звернення 30.08.2025).

51. Економічний вплив воєнних дій на бізнес-сектор України. веб-сайт: KSE Institute. URL : https://kse.ua . (дата звернення 30.08.2025).

52. Програма відновлення переробної промисловості. Міністерство аграрної політики та продовольства України: офіційний веб-сайт. URL :https://minagro.gov.ua (дата звернення 31.08.2025).

53. Інформація щодо обсягів виробництва, споживання, імпорту та експорту дитячого харчування. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики. URL : https://stat.gov.ua/ (дата звернення 31.08.2025).

54. Долгих Я. Удосконалення планування виробництва сільськогосподарських культур в Україні з використанням виробничої функції Кобба-Дугласа. *Економіка АПК*. 2022. Том.2. Вип.1. с.10-17. URL : https://eapk.com.ua/en/journals/tom-29-1-2022/vdoskonalennya-planuvannya-

virobnitstva-produktsiyi-roslinnitstva-v-ukrayini-za-dopomogoyu-virobnichoyi-funktsiyi-kobba-duglasa?utm_source (дата звернення 02.09.2025).

55. Черкашина Т.С. Виробнича функція Кобба-Дугласа як інструмент політики економічного зростання України в умовах ринкових реформ. Вип.21. 2020. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/26/25 (дата звернення 17.09.2025).

56. Готам. С. Understanding Cobb-Douglas production function in agricultural economics. *Журнал технологій та інновацій*. Вип.4(2). 2024. с.75-78. Веб-сайт. URL : https://jtin.com.my/archive/2jtin2024/2jtin2024-75-78.pdf?utm_source (дата звернення 17.09.2025).

57. Коен ДЖ.П. Cobb-Douglas production function *Енциклопедія економіки охорони здоров'я*. 2014. Веб-сайт. URL : https://www.sciencedirect.com/topics/economics-econometrics-and-finance/cobb-douglas-production-function?utm_source (дата звернення 19.09.2025).

58. Cobb Douglas Production Function : Formula Importance Limitations Knowledgiate: офіційний веб-сайт. URL : https://www.knowledgiate.com/cobb-douglas-production-function/?utm_source (дата звернення 19.09.2025).

59. Підсумки 2024 року в органічному світі. Офіційний веб-сайт Департаменту агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації URL: https://agrovolyn.gov.ua/article/pidsumky-2024-roku-v-organichnomu-sektori (дата звернення 20.09.2025).

60. Україна нарощує державну та міжнародну підтримку агросектору: ключові програми – 2025. Міністерство фінансів України: офіційний-вебсайт. URL:https://minfin.com.ua/ua/2025/05/22/151377366 (дата звернення 20.09.2025)

61. 24 українські компанії презентували органічну продукцію на Національному павільйоні України. *UkrAgro*. UrkAgro: офіційний веб-сайт. URL:https://ukragro.net.ua/biofach-2025-24-ukrainski-kompanii-prezentuvaly-orhanichnu-produktsiiu-na-natsionalnomu-paviljoni-ukrainy (дата звернення 21.09.2025)

62. Про затвердження Вимог до безпечності та окремих показників якості дитячого харчування № 1084 від 23.06.2022. Міністерство охорони здоров'я

України: офіційний веб-сайт. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0755-22?utm_source (дата звернення 22.09.2025).

63. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства України у сфері дитячого харчування у відповідність до вимог законодавства ЄС. LigaZakon: офіційний веб-сайт. URL : https://ips.ligazakon.net/document/ji04005a?ed=2020_12_25(дата звернення 22.09.2025).

64. Ключові класи контамінантів. Пестициди. *ALT*. 2025. Веб-сайт. URL : https://alt.ua/blog/suchasni-vimogi-do-pokaznikiv-harchovoyi-bezpeki-garmonizatsiya-zakonodavstva-ukrayini-ta-yes-3 (дата звернення 26.09.2025).

65. Попко О., Мальчик М., Толчанова З, Саламаха О, Ільїн В. Logistic model for forecasting the growth of Ukrainian dairy exports. 2024. Веб-сайт. URL : https://www.bio-conferences.org/articles/bioconf/pdf/2024/33/bioconf_icabee2024_01029.pdf (дата звернення 26.09.2025).

66. Roadmap for the green recovery and transformation of the ukrainian food industries. 2024. UNIDO: офіційний веб-сайт. URL : https://www.unido.org/sites/default/files/unido-publications/2025-01/Roadmap-for-Green-Recovery-and-Transformation-of-Ukrainian-Food-Industries_1.pdf (дата звернення 26.09.2025).

67. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації №648-р від 23.07.2024. Веб-сайт. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-%D1%80?utm_source (дата звернення 27.09.2025).

68. Інвестиції в агробізнес України: виклики, можливості та пропозиції. 2025. InVenture: офіційний веб-сайт. URL : https://inventure.com.ua/uk/analytics/articles/investiciyi-v-agrobiznes-ukrayini%3A-vikliki-mozhlivosti-ta-tendenciyi-2025-roku (дата звернення 27.09.2025).

69. З початку 2025 року 244 агрогосподарства отримали 724,6 млн грн за програмою «Доступні кредити 5-7-9». 2025. Міністерство фінансів України: офіційний

веб-сайт. URL : https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/258257.html?utm_source (дата звернення 29.09.2025).

70. AgroTech Sectoral Development Strategy–Part of WINWIN 2030–Developed Jointly with ITU. IT Ukraine. 2025. Веб-сайт. URL : https://itukraine.org.ua/en/agrotech-sectoral-development-strategy-part-of-winwin-2030-developed-jointly-with-itu/ (дата звернення 29.09.2025).

71. Ukrainian innovation strategy and development of science parks – uniting the efforts of science, government and business. 2025. Міністерство освіти та науки України: офіційний веб-сайт. URL: https://mon.gov.ua/en/news/ukrainska-stratehiia-innovatsii-i-rozvytok-naukovykh-parkiv-iak-obiednaty-zusyllia-nauky-derzhavy-i-biznesu (дата звернення 01.10.2025).

72. Полюх І. Transport Infrastructure Amid Protracted War: Challenges for Ukraine and Insights from International PostWar Reconstruction Practices. 2025. KSE: офіційний веб-сайт. URL : https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/08/Transport-Infrastructure-Amid-Protracted-War_Poliukh-Artem.pdf (дата звернення 01.10.2025).

73. Ринок складської нерухомості в західних регіонах України: рівень вакантності холодильних складів – 1,2%. Pro-consulting: офіційний веб-сайт. URL : https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/rynok-skladskoj-nedvizhimosti-v-zapadnyh-regionah-ukrainy-uroven-vakantnosti-holodilnyh-skladov-1-2(дата звернення 03.10.2025).

74. Ринок оренди офісної нерухомості в Україні: тенденції і аналітика. 2025. Gisuvecon: офіційний веб-сайт. URL : https://gisuvecon.com/main/79/rinok-orendi-ofisnoyi-neruhomosti-v-ukrayini-kviten-2025-tendenciyi-i-analitika/ (дата звернення 04.10.2025).

75. Соловчук Л. Склади готуються до стрибка: що змінилось на ринку в 2025 році. 2025. Delo: офіційний веб-сайт. URL : https://delo.ua/realty/skladi-gotuyutsya-do-stribka-shho-zminilos-na-rinku-v-2025-roci-441178/ (дата звернення 06.10.2025).

76. Веб-сайт. Горач, О. О., Істоміна, Ю. В. Сучасні вимоги до виробництва дитячого харчування. *Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні*

науки. 2024. с.134-137. DOI: https://doi.org/10.32782/tnv-tech.2024.1.15 (дата звернення 08.10.2025).

77. Баль-Прилипко.Л.В., Устименко І.М., Толок Г.А., Даниленко С.Г. Обґрунтування технології соєвого йогурту функціонального призначення. 2025. *Журнал хімії та технології.* Вип 33(1). 2025. с.192-199. Веб-сайт. DOI : 10.15421/jchemtech.v33i1.323284 (дата звернення 08.10.2025).